

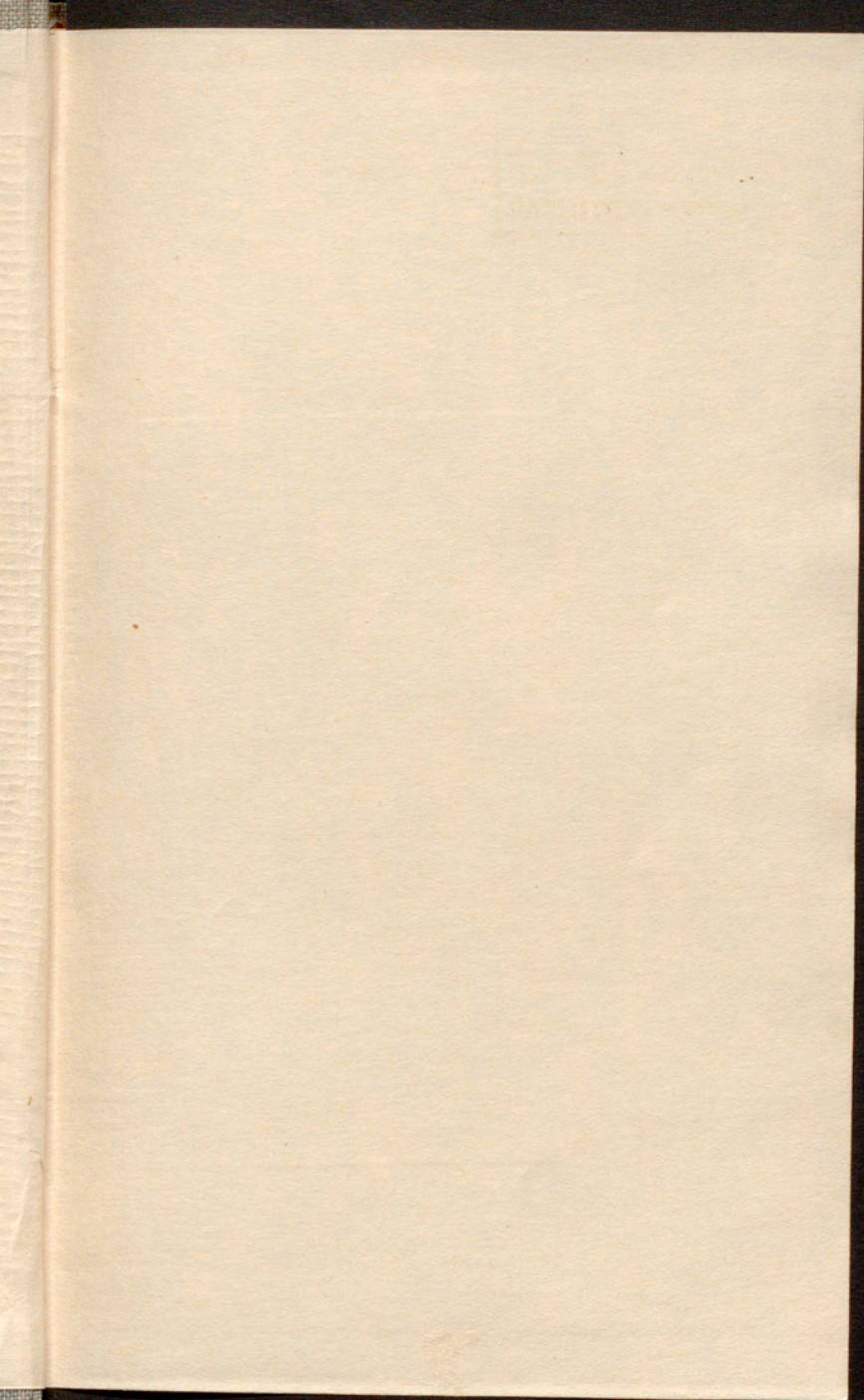
PALAU I BUI CET - GUIA DE MONTEBLANCH

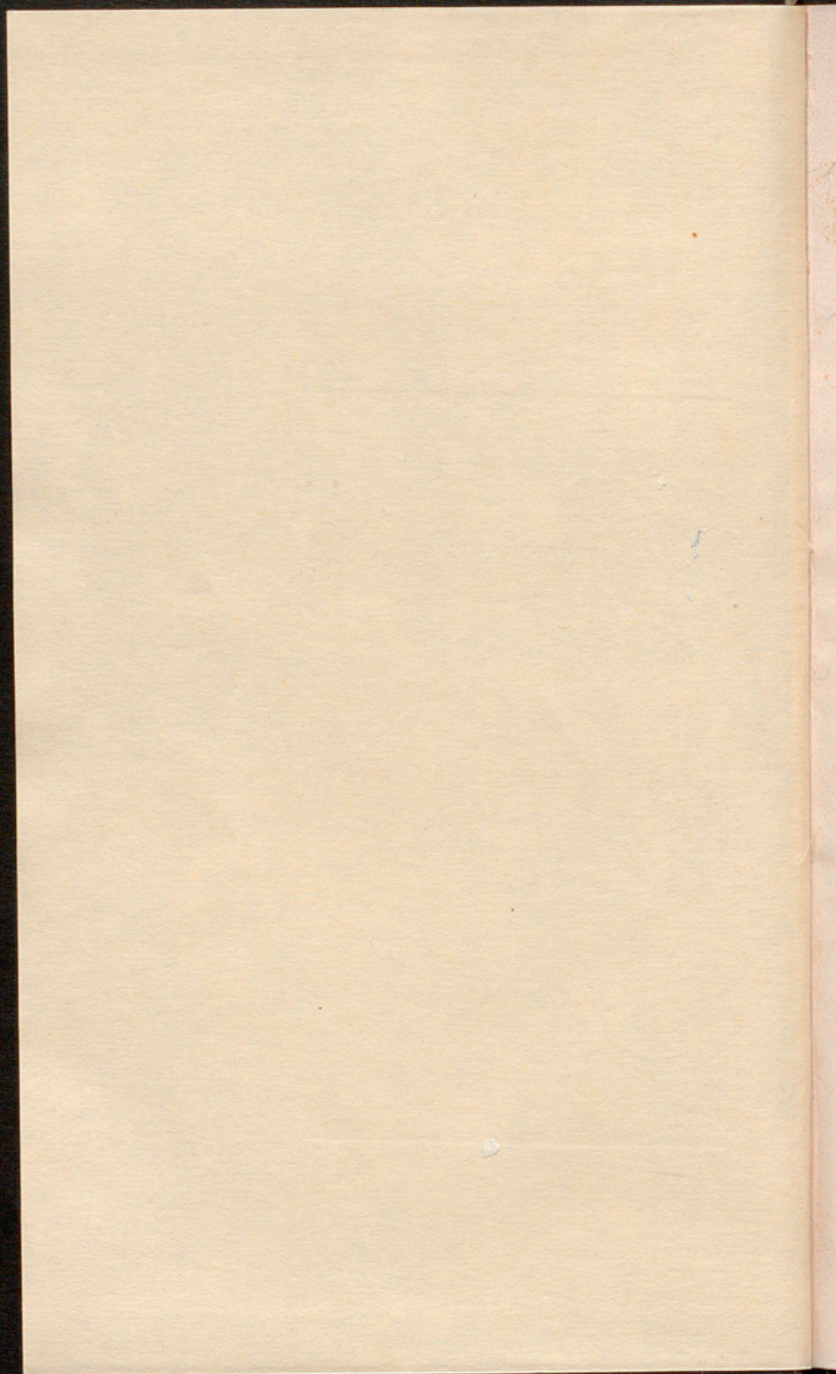

12.1248

INSTITUTO AMATELLE
DE ARTE HISPÁNICO

Hy6

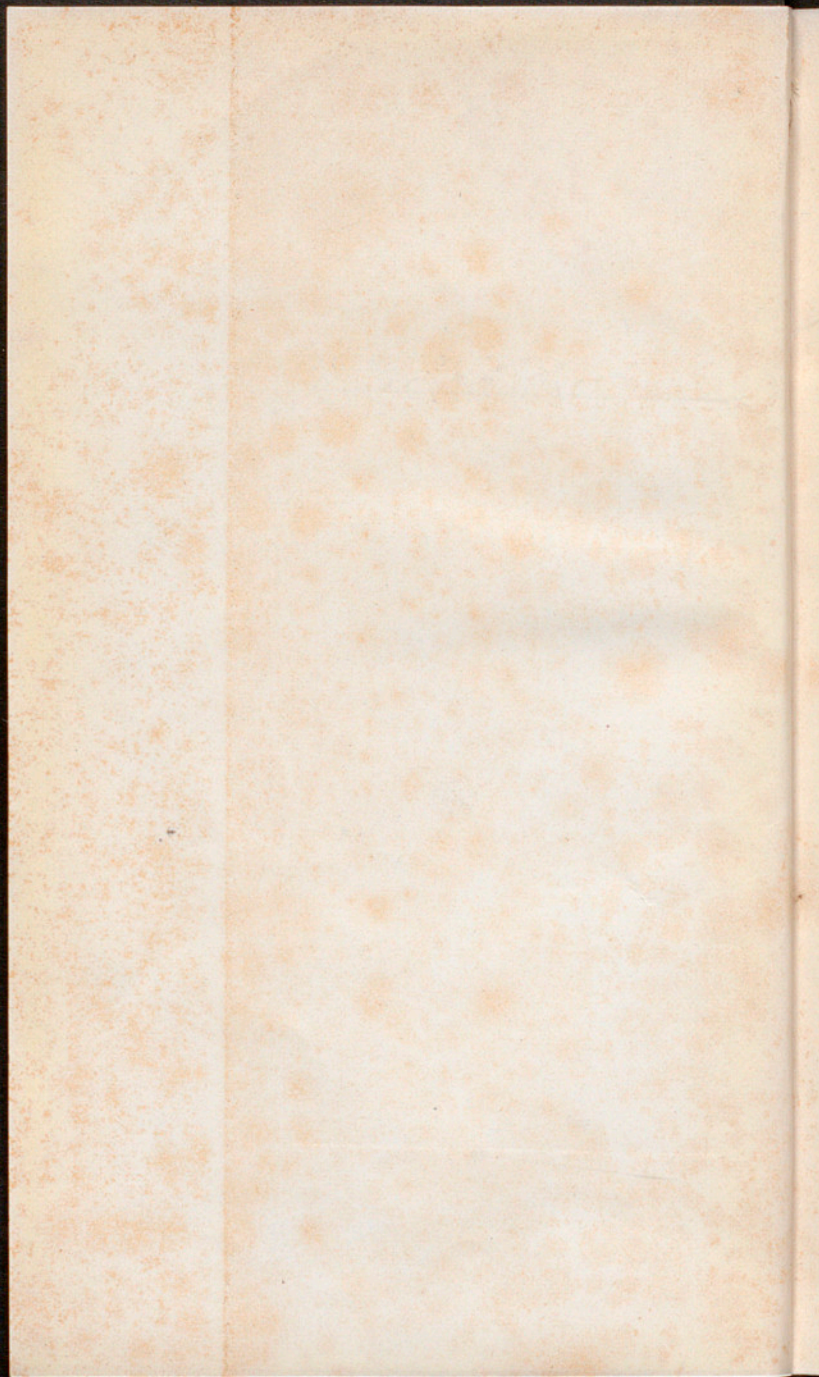

CONCA DE BARBARÀ

I

GUIA DE MONTBLANCH

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPÁNICO

CONCA DE BARBARÀ

I

GUIA DE MONTBLANCH

PER

ANTONI PALAU I DULCET

BARCELONA

Impremta Romana - Hospital, 97

1951

LA CONCA DE BARBARÀ

EN la Província de Tarragona, i en el bressol del riu Francolí, s'hi forma una gran clotada coneguda per Conca de Barbarà. Limita amb els confins de Lleida pels seus murs naturals de la Serra del Tallat, que va des del Coll de Tarrés fins al de Deogràcies, comprénent les comalades de Senant, Solivella i Vallvert. De Nord a Llevant la limiten les serres de Comavert, Coll de Cabra, el Tossal Gros, el Cogulló de Miramar, el Coll de Prenafeta, Coll de Lilla i Coll de la Riba. A migdia mort sota els massissos de les muntanyes de Prades, la Serra de Roquerola, els Plans, Rojals, la Pena, Sant Joan i la Pç. guala. Segueixen, el Bosc de Poblet, presidit per la Baltasana, i al fons la Serra de la Llena fins a trobar el Coll de Tarrés.

En un document antic els límits de la Conca hi són senyalats així: "La Serra de Comavert va de Puigcabré a Coll de Cabra; al costat del Coll de Lilla, els cingles de Samontà, el Coll de la Sibina i Puigcabré. A l'altre costat la Serra de la Riba, la Tossa, Roca Estelada i Roca Roja".

Junt amb la província de Lleida, la rodejen les comarques del Camp de Tarragona, Segarra, Garrigues i Serres de Prades. La posició de la Conca sobre el nivell del mar és bastant enlairada (es calcula amb un promig de 500 m.). El seu terreny és trencat per l'abundància de tossals, barrancs, torrents i xaragalls. De les aigües que davallen de la Serra de la Llena i del Bosc de Poblet es formen els rius Sech i Milans, els quals, unint-se prop de l'Espluga, originen el Francolí. Les vessants de la Serra Comavert, les aigües de Forés, Vallvert i part de la muntanya de Sant Miquel, for-

men el riu Anguera. Aquest, al seu pas per la Conca, engoleix les rieres de Montbrió, Rocafort, Sarreal i Prenafeta fins a l'aiguabarreig amb el Francolí prop de Montblanch. Des d'aquí el Francolí s'esmuny de la Conca pel pintoresc Estret de la Riba per desguassar al mar prop de Tarragona.

Les muntanyes que rodejen la Conca presenten variats aspectes geològics; estudi a fer pel qual ens declarem incòptes. Fixant-nos en el seu conjunt pintoresc, cal remarcar que el massís de les Serres de Prades es presenta fosc, aspre i enlairat. En els seus afraus s'hi amaguen les més belles i gemades valls de l'encontrada. A l'entorn de Rojals corren els cingles, nius d'àligues i ducs, abocats a les valls, plenes de verdor, de fresques i saludables fonts, i de penyals llençats en desordre, mostrant a l'excursionista un espectacle ferèstec, testimoni milenari de commocions geològiques. Envers la Pena, Castellfullit i la Baltasana, el Bosc de Poblet, encara mostra la seva antiga grandesa. L'excursionista pot gosar-lo tot recorrent la moderna carretera de l'Espluga a Prades. Les siluetes dels comellars de Vallclara, Serra de la Llena i les Garrigues, són tristes i aplanades. Igualment podem dir de la Serralada de Tarrés, Tallat, i Forés, però amb suaus ondulacions. Allí comença la Segarra, comarca de muntanyes baixes, de migrats boscos de pins i d'aspecte trist. La cordillera que del Coll de Cabra va fins a Vilaverd, també és bastant aspra i plena de bosc.

Els pobles de la Conca, quasi tots es formaren dalt d'un tossal. Montblanch tingué el seu niu al redós del Pla de Santa Bàrbara i arrecerat en les fosques muntanyes de migdia; Barbarà s'esglaonà al Puig Barbaranus; Espluga en el Capuig, Pira coronant un penyal abocat al riu; Sarreal, La Guàrdia, Solivella, Ollers, Rocafort, Montbrió i Vimbodí, enlairats, com vigilants de la comarca; Forés, penjat com un niu d'àligues en el punt més elevat de la carena. Després vénen Senant, en una gemada vall; Blancafort, amagat entre els repeus del Tallat; Vilaverd, Lilla i Prenafeta, escampats per les faldes de Llevant.

La Conca pot creuar-se, des de qualsevol indret, en quatre

hores de camí aproximadament, car mesurada pels seus extrems més separats, dóna una distància màxima de 18 quilòmetres. Els seus productes naturals consisteixen en nombrosos conreus, mines, boscs, i pedreres, entre les quals és de remarcar les de marbre de Sarreal. Apuntem entre les seves principals vies de comunicació el camí de ferro de Lleida a Tarragona, el qual, entrant per l'Estret de la Riba, creua la comarca per desaparèixer pel túnel de Tarrés direcció Lleida; les carreteres de Reus a Lleida, passant per Montblanch i Espluga; la de Montblanch a Valls pel Coll de Lilla; la de Montblanch a Prenafeta; la de Montblanch a Santa Coloma de Queralt per Sarreal, la qual, davant de La Guàrdia, bifurca amb la de Tàrrrega, quina, abans d'arribar a Solivella, té un ramal que condueix a Blancafort; la d'Espluga a Senant; la d'Espluga a Prades per Poblet; i per últim, la de Sarreal a Valls pel Coll de Cabra, on poc abans enllaça amb la que passant per Barbarà mort en la que va de Montblanch a Santa Coloma. A més, munió de camins carreters i corriols llisten tota l'encontrada.

Poca cosa podem dir de la història primitiva de la Conca. Els temps prehistòrics i els primers segles del cristianisme no presenten testimonis prou verídics. Les obres humanes més antigues de la Conca que hem estudiat, es remonten al segle XI, centúria en què comença la història positivament coneguda de la mateixa. S'esmenta vagament l'estada en ella dels Ilergetes i dels Ausetans. En temps dels Romans es parla de la Conca de Barbarà i del riu Tulcis (avui Francolí), celebrat per collir-s'hi en les seves voreres el lli i altres plantes tèxtils. Es diu haver-hi hagut també la Via Aurèlia que venint de Tarragona, travessava la Conca per Vilaverd, Espluga, Riudabella i Tarrés, aconseguia els plans d'Urgell, per acabar a Lleida. A més s'han fet excavacions a Prenafeta, Barbarà, Sarreal i Riudabella, on s'han trobat rastres que se suposen ésser uns de l'Edat de Pedra i altres dels temps dels romans.

Alguns pretenen que donà nom a la comarca el Pla de Santa Bàrbara, inclòs dins els murs de Montblanch. Per això sostenen que ha de dir-se Conca de Bàrbara. La topografia i la tradició, però, proclamen que el Puig de Barba-

rà fou habitat per un poderós de la raça dels romans, anomenat Barbaranus, el qual es féu amo i senyor dels terrenys que des dels cims del Tallat s'estenen fins al Françaolí. Dalt del Puig construí el seu Casal, i com que en aquell temps el més fort era el més poderós, és natural que dominés els pocs habitants que devian poblar l'encontrada. No ha d'estranyar-nos, doncs, que ja en temps dels romans s'anomeni la comarca Conca de Barbarà, derivatiu de Barbaranus, nom ben romà i que per tradició antiquíssima s'ha vingut perpetuant.

L'estada dels moros en la Conca ha deixat arrels en la tradició i en les creences populars. Enamorats i atrets per les bosquíries que cobrien els terrenys occidentals de la Conca, allí aixecaren llurs refugis i forteses. Encara pot senyalar-se on foren Castellfollet i Castellsarrahi. El record dels moros ha traspuat tant de generació en generació, que el poble creu tots els monuments antics obra dels mateixos. Moltes partides de terreny s'anomenen encara avui Coma del moro. La veritat és que en tota la Conca no hi ha cap rastre arquitectònic dels sarraïns. Hem de suposar que per haver de portar allí una vida nòmada i guerrera, llurs construccions no tingueren, ni de bon tros, les proporcions arquitectòniques dels edificis de Andalucia, i que el poble, portat pel seu odi contra els alarbs, ho enderrocà tot fins a no quedar-ne rastre.

A les darreries del segle X veiem els Comtes de Barcelona fent la guerra als moros, per tal d'eixamplar els seus dominis i per completar la restauració cristiana amb tant d'afany començada. Aquí apareixen, les primeres notícies certes i documentades que tenim de la Conca. En efecte, en 1006 el Castell de Barbarà era ja del Comte de Barcelona. El propi sobirà facilitava la repoblació d'aquelles terres, tot concedint a vassalls seus extensos terrenys, sota condició d'edificar castells i foragitar els pagans, segons apunten els documents coetanis. Així veiem que a mitjans del segle XI ja existien Forés, Montbrió, La Guàrdia, Ollers, Solivella, Prenafeta, Espluga, etc., in plano de Barbarano. Per aquest temps fou quan Ramon Berenguer i el seu germà Berenguer Ramon, portaren els exèrcits a la conquesta de gran part de la Conca. Un segle més tard, o sigui, en 1148, l'esforçat cam-

pió Pons de Cervera, sota el guiatge de Ramon Berenguer IV, reconquista l'Espluga i la confia als seus fills. Tot seguit foragità els moros de Castellfolli, Vimbodi i Tarrés, seguint la seva ruta triomfant fins a Tortosa. Mentrestant, altres guerrers enviats pels sobirans barcelonesos empaitaven els alarbs per les cimes de la Pasquala i plans de Rojals, acorralant-los en el cor de les Serres de Prades.

Mentre els soldats realitzaven la seva obra entre el soroll de les armes, un cixam d'anacoretas, dominats per la fe cristiana i despreciant la mort, fundaven els seus oratoris entre els desolats cims del Tallat, i dins dels boscos de Castellfolli. Els terrenys que rodegen Castellfolli són designats per Les Ermites. Entre els màrtirs, molts d'ells anònims, del cristianisme, hi figurava el venerable Poblet, les miraculoses virtuts del qual li valgueren la donació del terme de Les Ermites, que des d'aleshores s'anomenà Hort de Poblet.

Foragitats els moros, tranquil·litzada la comarca de lluites ferotges, el penó creuat, símbol de la restauració cristiana, onejà per tot arreu. Aleshores fou quan el Comte Ramon Berenguer IV, comprenent el titànic esforç que reclamava la repoblació dels terrenys, concebí les Cartes de Població, preades escriptures que a força de franquícies i privilegis, animaren a refer les runes, i a fundar noves viles. Així veiem entre els rius Anguera i Francolí, la població de Duesaigües, refugi tal vegada de escamots nòmades, convertir-se, per disposició reial, en Vilasalba; abandonada després per a refondres en Montblanch.

En ple segle XII, ja fou esmentat en documents Lilla, Vilavert, Pinatell, Anguera, Miralpeix, Montornés, Senant, Pira, Blancafort, Rocafort, Vallvert, i dues esglésies solitàries de Sant Bartomeu. En una Butlla del Papa Celestí III, datada en 1194, es citen Ripa, Vil-la viridis, Pinefracta, Barbaranus, Vombodi, Espluxa, Mons Albus, Rocafort, Avinaixa, etc.. El Comte segueix incansable la repoblació de la Conca, i funda el Monestir de Poblet. Arreu s'aixequen esglésies i ermites; es refan els enrunats castells, s'obren camins, s'enllacen amb ponts de pedra; i al finar la XII centúria, l'obra civilitzadora de Ramon Berenguer i del seu

fill Alfons II, d'eixamplar les fites de la pàtria, en la Conca quedava del tot enllestida.

En redactar el Rei Alfons la Carta de Població de Montblanch a favor de Pere Berenguer de Vilafranca en 1162, tingué en compte els privilegis de la nova Vegueria que dit sobirà instituí, per convenir a la seva política. La il·lustre família dels Vilafranca, fills i veïns de la capital del Penedès, foren els primers representants de la Vegueria de Montblanch, i el nom de tan noble llinatge figura sovint en els anals de la Conca.

L'Art es manifestà bentost. L'arquitectura romànica, adaptada pels primers oratoris, lluí les seves gales, i malgrat que les seves formes intrínseques eren iguals per tot el món cristià, l'enginy dels constructors aconseguia tal varietat en les combinacions i jocs de llum sempre escaients, que el seu estudi es fa interessant. Així veiem que mentre es bastia l'església abacial de Poblet, rigorosament subjecta als cànons artístics de la reforma benedictina, promoguda per Sant Bernat en el Císter, Barbarà, Sarreal, Forés i Senant, construïen les seves parroquials, en les que el romànic florit mostrava llurs historiatats motius, a la vegada que a Montblanch i a Prenafeta, el propi estil les despullava de tot iconisme.

D'ara endavant la història de la Conca es concentra en el Monestir de Poblet. Tantost acabades les dependències més precises a la comunitat, aconseguí tal abundància de privilegis i concessions, que ben aviat es convertí en ric i poderós dominador de la comarca. Si bé és cert que per espai de més de set centúries Poblet tingué a jou la Conca, tot originant plets i lluites, no ho és menys que promogué la vida i riquesa dels seus habitants. Ja fos per les visites que rebia sovint de reis i nobles, ja fos per les interminables obres del monestir, el cert és que el treball mai no mancava, resultant de tot plegat el manteniment del pobre veïnatge.

Durant el segle XIII els Francescans i les Monges de Santa Clara s'estableixen a Montblanch, i l'Ordre de la Mercè a La Guàrdia. D'Espluga i Barbarà se'n possessionaren els Templers, anant-hi després els Cavallers de l'Ordre de Sant Joan de Jerusalem. Els Templers bastiren els

seus Castells i Oratoris, conforme als estatuts inspirats en la Regla de Sant Benet i els preceptes de Sant Bernat. La transició romànic-ojival ens llegà varies obres a Poblet, l'església d'Espluga, i l'absís de Santa Maria de Montblanch.

La importància civilitzadora de la Conca anava en augment. Les Corts celebrades a Montblanch, contribuïren a què fos envaïda la vila per foresters. Molts d'ells enamorats del terror i de les seves bones condicions estivals, determinen establir-se en diferents pobles de la comarca. Els escuts nobiliaris encara broten dels paraments de pedra, recordant el llinatge d'il·lustres famílies. La fe cristiana enfonsava les seves arrels, basint noves ermites i aixecant creus de terme. Desapareix la primitiva església de Santa Maria de Montblanch per a donar lloc a la construcció d'un sumptuós temple d'estil gòtic. La vila ultrapassa les vassants del Pla, i s'estén per Vilanova del Mercadal i pel barri de Sant Miquel. El rei Pere IV mana que tota la creixent població de Montblanch sigui rodejada de nous murs, i de 1367 a 1373, es fortifiquen, a la vegada, Montblanch i Poblet.

També Pere IV, en 1359, manà formar un Cens general a Catalunya. Mercès a tan curiós document, sabem que la població de la Conca era d'uns 24.000 habitants. De manera que arreu ensamentaren el terror viles, poblets, masies, ermites. Aquesta creixensa féu necessari l'augment de vies de comunicació; per això veiem els cònsols de Montblanch, en 1398, fer totes les gestions possibles perquè la carretera de Tarragona ofereixi les millors condicions de trànsit. El veïnatge també contribueix a l'augment d'obres públiques i camins de cavalleries.

El segle XV és el més floreixent per la Conca. Revestit el cenobi de Poblet de tot el seu poder i grandesa, albergant nobles famílies els casals de Montblanch, Barbarà, Sarreal, Espluga i Forés, acabats els temples i fortificacions, l'agricultura es desenrotlla i els oficis manuals ocupen els veïns pobres. La religió catòlica continuava enfonsant les seves arrels, aixecant nous santuaris, i en els camps solitaris, prop dels poblats, o a dalt de les muntanyes, plantava les creus de terme: aquests senzills i poètics símbols de pedra, que aturen el vianant tot invitant-lo a flectar els genolls

i acotar el cap en terra. Veritat és que a les acaballes de la pròpia centúria, les guerres que sostenia Catalunya contra Joan II, malmeteren els més preats monuments de la Conca. Tant l'exèrcit de la Diputació, com el del Rei, es portaren tan malament, que en juliol de 1462, el Vicari de Poblet es veié obligat a queixar-se de la desmoralització dels mateixos, i manifestar que considerava preferible no tenir cap guarnició que el defensés, a ésser custodiat per uns soldats que tot sovint saquejaven el Cenobi i degollaven el bestia del terme. Tota la Conca en gemegà de valent durant aquelles guerres. Sarreal, atacat per tots costats, cau rendit al Rei, i més tard Pere de Urrea, arquebisbe de Tarragona, foragità les tropes reials i torna a fer-se seva la vila. El Rei pren Barbarà i Espluga, i poc després el Mestre de Montesa entra triomfant en aquesta última vila. A Barbarà esclata una lluita desesperada, essent una altra vegada la població vençuda pel Rei. Forés es revolta contra Joan II. Els soldats d'un i d'altre partit s'entreguen al saqueig, causant doloroses pèrdues en tots els pobles de la Conca. La sotregada és tan gran, que tota la comarca queda en la major misèria.

A primers del segle XVI, gosant la Conca de relativa quietut, es fundaren noves ermites, i el gòtic florit terminà el Priorat del Tallat, el Castell de Solivella i l'Hospital de Santa Magdalena, de Montblanch.

Amb aquests monuments es clou l'empenta creadora de la Conca, car amb ells acaben les millors manifestacions socials i artístiques de la comarca. Tot quant amb grans despeses i temps fou construït per generacions passades anava a ésser enderrocat. En efecte, les guerres de separació i successió, foren fatals per Catalunya, ja que tots els exèrcits, tant d'un partit com de l'altre, malmeteren nostres joiells artístics, no salvant-se els de la Conca de semblants profanacions. Aleshores fou quan es cremaren els arxius, es violentaren les esglésies i s'aterraren les fortificacions, i quasi es despoblà del tot la Conca. Quedaren abandonats els pobles de Pinatell, Montornés, Anguera, Miralpeix, i l'antic de Prenafeta. Caigueren, en runes, santuaris solitaris i creus de terme. I quan arribà l'hora de posar una mica de remei a tanta vergonya, els venerables joiells de l'art eren refets

amb mal gust, i sense cap mena de criteri. Aquí, com a tot arreu, els nous estils arquitectònics, Renaixement, Barroc, i Plateresc, tan impropis per als temples de Déu, on tot requereix gran elevació de sentiment estètic, s'havien enyorit de tot quant s'edificava. De manera que les destruccions totals o parcials produïdes per les guerres, venien empitjorades per el mal gust dominant. És més; un cop acabades les obres, el poble, emportat pel seu esperit apassionat i fantasiós, substituï els antics altars i retaules, per veritables enginyis barrocs, que si bé alegren la vista amb tants daurats i recargolades motllures, entristeixen l'ànima i distreuen el sentiment.

Així i tot, la fesomia pintoresca i monumental de la Conca era massa secular perquè tals sotregades la desfigurassin totalment. La pitjor ruïna estava destinada per a més endavant. Al principi del segle XIX, encara conservaven els pobles un aspecte medieval. Els monuments oferien idea del que foren, i la naturalesa es presentava per tot arreu fèrtil i verge. Els llops criaven entre l'atapeït brançatge dels boscos centenaris; els enlairats cingles servien de niu a les aus selvuïges; les fonts brollaven per tots indrets; les baixes terres es veïen amorosament conreades; una impenetrable espessor d'albins, pollancs, i matolls, marcava el curs del Francolí. Aquest riu sempre era ombrejat, i mantingut per munió de dolls d'aigua que brotaven de son llit. Els cants dels ocells no hi paraven mai; i a l'hora baixa de les tardes d'estiu, els habitants dels pobles ribereïcs, cansats del cotidià treball, cercaven en les seves voreres convertides en jardí, repòs i delitosa estada.

El Monestir de Poblet encara constituïa un museu de preciositats, de tota mena. Apart de la grandesa arquitectònica, encara guardava íntegres les seves riqueses bibliogràfiques, diplomàtiques, i litúrgiques. Els cants del monjo blanc del Cister resonaven en les voltes de l'església abacial, i les campanes brandant de temps en temps, remembraven les consuetuts de l'ordre. A l'entorn dels colrats murs, s'extenia el cèlebre bosc, els arbres seculars, quals troncs esmossaven les destrals més ben trempades. L'atapeïda verdor enfilant-se serra amunt ostentava sa virginal bellesa; en una paraula, allò era un paradís terrenal.

A l'altra banda, el Priorat del Tallat alçava als quatre vents els seus colrats murs; els castells medievals dominaven l'encontrada; els santuaris i les creus de terme, senyalaven la proximitat del Cenobi populetà, a l'ensems que mantenien les tradicions i la fe cristiana del poble.

Començat el segle XIX, els francesos convertiren en fortalesa els Santuaris. Seguiren les lluites intestines del 22 i 35, que ocasionaren la destrucció de Poblet, el Tallat, i tot quant indicava origen monàstic. Al mateix temps, els antics castells, esglésies, convents, i ermites, es convertiren en forteses, on es vessava la sang a dolls, i els germans es mataben els uns als altres, consumint-se així la ruïna d'obres grandioses, que solament a força de centúries s'havia lograt edificar. No para aquí tot. Els elements naturals també, per dissort, contribuïren al desastre, car en els anys 43 i 74, el riu Francolí, sortint-se de mare, arrasà vegetació, cases, persones i tot quant s'oposà a la seva fúria. El paisatge i les belles perspectives quedaren desfigurades. . . .

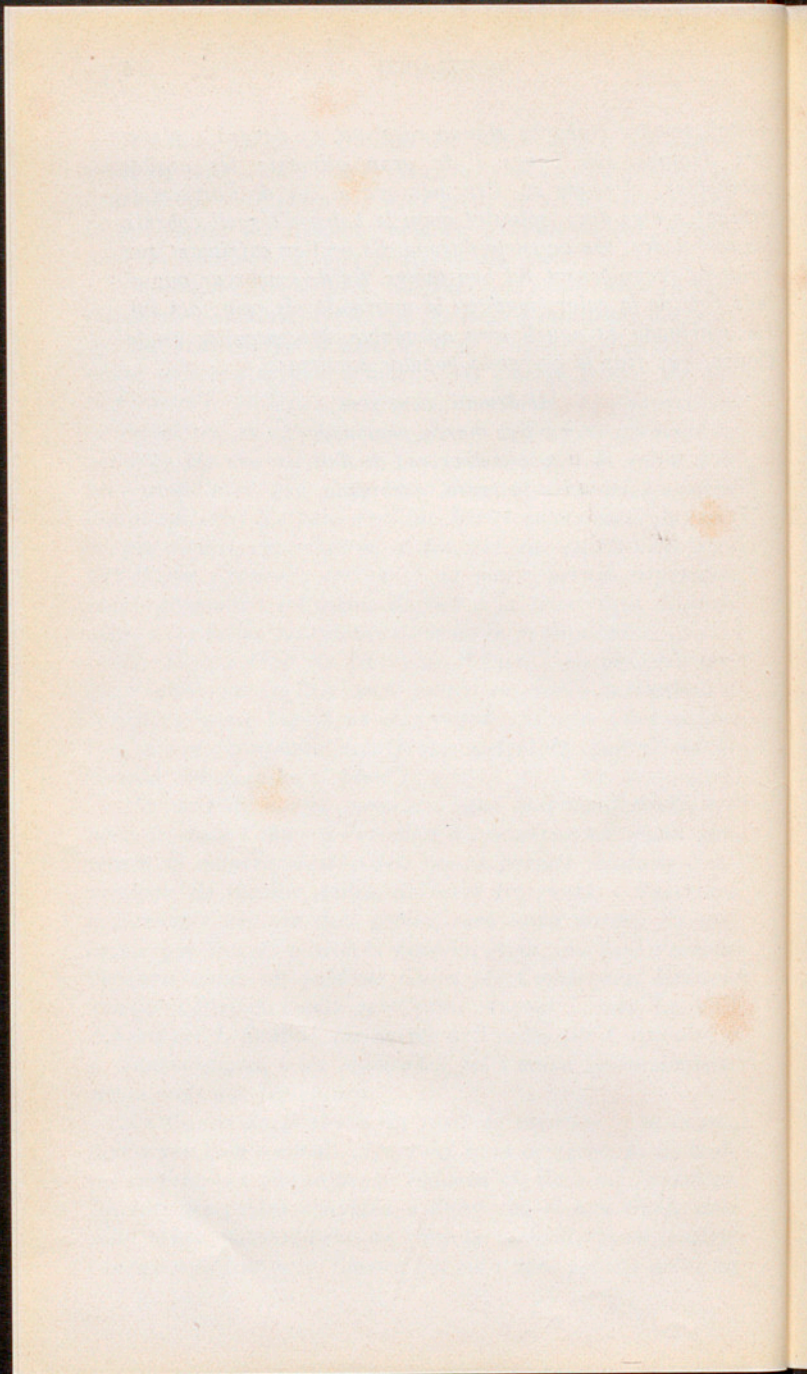
De 1850 a 1880 els llibres de Poblet, i els objectes arqueològics que en la Conca subsistien, foren malvenuts a forasters, sense cap mena d'escrúpols. Si se'n salvà algun, fou, segons confessió dels propis detentors, perquè no hi "hagué avinença en el preu".

Per sort de nostra generació, que tant ha destruït, reneix de sobte l'amor a l'estudi i a conservar tot quant sintetitza la manera d'ésser dels temps passats. L'afany d'investigar, de recollir dades, de refer les runes, i d'escriure la veritable història dels pobles, serà tasca nostra. És menester que tots hi posem la pedreta. Avui, que tant s'arrela l'excursionisme, cal publicar Guies per Comarques. Existeixen ja el Pirineu català per Cèssar August Torres, La Vall d'Aran per J. Santaló, les Serres de Prades per J. Iglésies, y J. Santasusagna, i les publicades pel Centre Excursionista. Resta molt que fer encara.

La Conca de Barbarà, és fàcil de recórrer actualment, tant a peu com a cavall. Apart del camí de ferro, hi ha moltes carreteres i viaranys que enllacen els llocs més notables. En tots els pobles conviden a l'hostatge el bon tracte dels seus veïns, generalment de caràcter senzill, posat pacífic i llenguatge pintoresc. Encara que en alguns poblats no hi ha

hostal, sempre trobareu alguna casa que us donarà soplúig. Les llegums són bones i de gran aliment; les aigües saludables; el clima sà. Per més que al cor de l'hivern es presenten dies durs, sobretot quan la boira d'Urgell cobreix les serralades, són de curta durada. És un lleu sofriment que aviat ve recompensat pel bon temps. És de remarcar que al més fort de la calor, suavitza la marinada els raigs del sol. La marinada és aquell aire agradable, tan peculiar en la Conca, que fins la corrandà popular poetitza:

Al dematí, vent serè,
a deu hores, marinada,
a mig dia, vent de dalt,
i a la tarda, garbinada.

MONTBLANCH

HISTORIA

SEGLE XII. — Entre els rius Anguera i Francolí, i en el lloc conegut avui per *Molins de la Vila*, existia, durant la Reconquesta, un poblat dit *Dues-Aigües*. En març de 1155, el Comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, lliurà des de Narboná, un document a favor de Pere Berenguer de Vilafranca, disposant que aquell poblat s'amoneni *Vilasalba*. Al mateix temps, erigeix en Batlle al propi Pere Berenguer de Vilafranca, i li fa donació del terme "que va de Pinatell, prop Perameo, a Serra Grassa, i a Pujol Roig, de Serra de Penyafita a Matarrodona, i arriba i descendeix per la mateixa Serra al Torrent de Fontscaldes, i del mateix torrent al Coll de Corset. D'aquí baixa al Francolí, fins al Roch d'en Bruda, puja per aigües del Riu Brugent, fins al pas de Farena. De tercera part, en la mateixa Serra alta, fins a Cogullons, i va al Coll de Camell per aquelles penyes altes fins a la part de Miravet, i baixa al torrent de l'Amalguer fins al Francolí directe a Portella Roja, i a Rochasa Bolterera. A quarta part, en Serra del Tallat de Barbarà. D'aquí al Coll de Pedra de Llamps, i baixa per el roure de forat mico, i directe a les aigües del Anguera".

Set anys després, febrer de 1162, el Rei Alfons II, el *Cast*, lliurà des de Barcelona una nova Carta de Població, en la qual mana al mateix Pere Berenguer de Vilafranca que traslladi la vila a l'altra banda del riu Francolí, cap a ponent i al redós d'un tossal, donant-li el nom de *Muntblanch*, i confirmant de nou el Privilegi del terme concedit per el Comte de Barcelona. Aquest document es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, és llatí. Ací va un extracte traduït: "Sigui a tothom manifest, que jo, Alfons,

Rei d'Aragó, i Comte de Barcelona, amb consell de la meua Cort, dispoſo que la vila anomenada Vilasalva, per manament del meu pare, ſigui mudada de lloc. A tu, Pere Berenguer de Vilafranca, mano que traslladis la dita vila en el munt de ponent, i que hi edificuis i el poblis, i mano que per el munt ſigui anomenada Muntblanch. A tu, Pere Berenguer de Vilafranca, et dono la mateixa Vicaria o Batllia de què gaudies; de manera, que tu i els teus, l'un deſprés de l'altre, disfrutareu del mateix càrreg, a causa de la població que allí fareu. També et concedeixo els censals de tot el territori, les hortes, prats, regadius, marges, etc., i et dono la quarta part de tot ço que en els propis terrenys em perteneix, per raó natural o per justícia; els delmes i usufruit de forns, i mercats, i de tota la meua propietat, exceptuant els drets que tinc en els molins. Ademés, et concedeixo en el terme ja dit de Muntblanch, terraper treballar tres parells de bous, un dels molins situat damunt la sèquia, i un altre dessota la mateixa sèquia, en franc alou i dins el terme de Tarragona. Tot quant queda escrit, dono a tu i els teus descendents, perpètuament, venint obligats a jurar-me fidelitat a mi, i als que em succeiran. I si algú volgués desfer aquesta donació, no intenti res sense consentiment d'ambdues parts; la donació continuarà en ferm i perpètua”.

El propi Rei, en 3 de las Idus de Maig de 1163, lliurà un privilegi al Veguer de Montblanch, ordenant el lliure i absolut domini de les aigües del Francolí.

El denominatiu de *Vila sa alba*, a nostre entendre és simbòlic; Vila d'alba, de blancura, pura; i deſprés Montblanch, muntanyeta que no tenia ni té res de blanc, però simbòlicament blanca, neta, pura. Per això l'escut de la vila té les quatre barres sobre camp daurat, i al mig un munt surmontat per una flor de lliri blanc.

En el segle XVI trobem una mesura anomenada *alva de Montblanch*

És del cas creure que totseguit el veïnatge de Vilasalva, abandonà aquelles terres baixes que no permetien fortificacions, i posant-se a les ordres del seu primer Veguer, provinent d'una noble família del Penedés, començà a bastir alguns albergs a la falda llevantina del Pla de Santa Bàrbara. A la vegada que les cases, tenim proves verídiques, es

bastiren l'esglesia sota l'advocació de Santa Maria, i el Castell al cim del tossal.

És curiós observar que els orígens de Montblanch es perpetuen en la tradició a través dels segles. En el llibre de Fr. Esteve Barellas: *Centuria o Historia de los famosos hechos del Gran Conde de Barcelona D. Bernardo Barcino, etc. Barcelona, 1600*, fol. diu l'autor: "Vino a mis manos el año de mil y quinientos setenta y seys, harto estragado y rompido, lo que trabajó el Rabino Capdevila, hijo de padres nativos christianos, naturales del lugar Duas Ayguas, morador en la villa de Momblanc".

El primer poblador de la vila estava casat amb Arsenda, de la qual tingué dos fills, Bertran i Berenguer. El primer prengué per muller a Laura, de qui tingué una filla anomenada Arsenda, com la seva àvia. Aquesta família, senyora d'altres llocs en la província de Tarragona, romangué en nostra vila fins al segle XVII, refonent-se amb els Calders.

En 1170, ço és, vuit anys després de fundada la població, ja existien, l'Església romànica de Santa Maria, el Cementiri, el Castell, i el Mercadal. En el Document núm. 350 del Cartoral de Poblet consta que "Arnau de Montalt ven a Donat i sa muller Astruga una casa a Montblanch, la qual "affrontat ab Oriente in domos de Petro Francigine, a meridie in via publica, ab occidente et a septentrione in cimiterium Sanctae Marie". Porta la data de VIII kalendas Decembris (24 novembre), anno dominice Incarnacionis M. C. LXX, et Ludovicus rex juniore regnante in Gallia XXXIII annis.

En el Document 351; "affrontat autem iam dicta kasa... de alia superius in via qui exiit de ecclesia sancta Maria Montis Blancii et vadit versus ipso sola. V nonas februarii (1 febrer) M. C. LXXXIII".

Per el contingut d'aquest últim document, sembla que l'Església estava orientada tenint l'absis i el cementiri envers llevant, i l'entrada mirant a ponent. Davant d'aquesta sortia el camí que passava per la solana del Pla, on avui encara existeix el carrer de Solans.

En el Document de 15 d'abril de 1171, també es cita el Cementiri, i en el Document 353, Arnau de Montalt ven a

Donat i sa muller una casa, la qual "habet affrontaciones, ex una parte in domum P. Francehe, ex alia vere parte in cimiterio et in ecclesiam Sancte Marie, et ex alia vero parte in carrera publica, qui pergit ad Mercadalem. XVI kalendas octobris, anno ab Encarnasionis dominice. M. C. LXX" (16 setembre 1170). En 1186, aquestes dues cases, i els demás béns de Donat i Astruga passaren, per voluntat del matrimoni, a ésser propietat de Poblet.

Ja abans, Bertran de Vilafranca, i Laura sa muller, i llurs infants, feren donació, en 14 d'abril de 1172, a l'abat Hugo i al monestir de Poblet, de la part que els tocava de dos molins de prop del Francolí, que Ferrer de Llimdars portava a cens, o regentava en nom d'ells; quals molins eren a la vora del riu, dessota del Molí de Guillem de Vila-grassa.

És de creure que la primitiva població, era rodejada de murs. Nosaltres ens imaginem el seu perímetre així: Des de la Plaça de Mercadal, tot el llarg del que avui és carrer Major, amb el Portal de la Pedrera. Al remontar el Plà per ponent s'unia amb el Castell. Pel carrer de Solans baixava cap al riu Regina (Riuot) i tombava fins al Mercadal. El Plà servia de Pedrera, on es tallaven els bolsos per a edificar la vila.

El primer Rector que tingué la vila fou Bernat de Termens, i el primer patró Sant Jordi. Segons un document del segle XVII "lo dia de Sant Jordi se fa festa, y professó, per ser Vot de la Vila: la professó hix de la Iglésia Parroquial va tot carrer Major fins al portal de Sant Antoni, puge per lo Baluart amunt y entra en la Iglésia de nostra Senyora de la Serra, y baixa per lo empedrat y entra a Sant Marçal, y sen va a la font del Vall y Carrer den Daroca, y sen torna a dita Iglésia Parroquial".

Montblanch quasi sempre fou del domini reial, governada pel Castlà, o capità de la vila, el qual, habitava primer al Castell, i quan s'abandonà aquest, residí en el gran Casal, conegut avui per *Can Monfar*. El 18 de gener de 1174, el rei D. Alfons, al pendre per muller a Donya Sanxa, filla d'Alfons VII de Lió, entre altres pobles, li féu donació del de Montblanch, amb tota la rodalia. En 6 de les idus de febrer, trobant-se el rei a Tarragona, concedí en feu els

castells de Montblanch i La Riba a Gerau de Jorba i als seus, en calitat de Castlans. El propi Gerau de Jorba i sa muller Saurina en 1187, empenyoraren al rei Alfons, per 1300 morabatins, la vila de Montblanch, amb els seus termes, inclòs La Riba.

En l'Arxiu Prioral, de Catalunya, existia un document, copiat per el P. Pasqual, consistent en una Donació feta per el Rei Alfons, octubre de 1190, d'un home de Montblanch, nomenat R. Geraldo de Riba, amb tota la servitut, host i cavalcada que d'ell rebia, a favor de la Religió dels Templers.

En 1194, Alfons I, concedí a l'església de Santa Maria l'escribania de la vila i de tota la parròquia. Obtingué el càrrec per primera vegada Berenguer de Tàrrega, després de jurar fidelitat en presència de quatre prohoms de la vila. Aquest privilegi fou confirmat en 1250, i en 1307 es reforçà, tot fent constar que el notari de l'església també ho fos de la vila.

SEGLE XIII. — Al començar aquest segle, la població de Montblanch, s'eixamplà considerablement. Se formà la Vilanova del Mercadal, on els Reis d'Aragó bastiren llur Palau. Els jueus formaren en el seu barri, i s'edificaren alguns casals junt al camí reial.

L'església de Santa Maria es considerà petita; calia enderrocar-la, i en son lloc bastir un gran temple, digne de la importància que Montblanch anava assolint. Aleshores fou quan es posaren els fonaments de l'església de Sant Miquel, que si bé mentre duraven les obres de Santa Maria era un petit temple romànic, així que es pogueren celebrar els Oficis Divins en l'església major, s'aixamplà en gran manera, sota el gust gòtic del segle XIV.

Al segle XIII també es deuen les fundacions dels Convents de Sant Francesc, la Mercè, i la Serra. També, la fundació d'Hospitals, l'Estudi, conducció d'aigua, ponts, i l'origen del Municipi.

En 1202 i en 1207, visità la vila Pere II el Catòlic. En 6 de febrer de 1221, el rei Jaume I, celebrà les seves esposalles amb la Infanta Elionor de Castella, filla del difunt Alfons III, i en l'escriptura promet, entre altres propietats, el

castell i vila de Montblanch. El propi Jaume I, a 10 de les kalendas de juny de 1226, nombrà feudataris i senyors de la vila als germans Ramon Folch i Guillem de Cardona. Però en 5 de febrer de 1246, el rei donà a sa muller Violant, entre altres viles, la de Montblanch.

En 1238, el rei Jaume ordenà des de València que cap veí de Montblanch, cedeixi en vida o per testament, els seus bens a militars, a eclesiàstics, i a comunitats religioses. Aquest manament reial que tant afavorí el patrimoni familiar, es confirmà en Lleyda, 9 març 1313.

En un document existent a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (vers 1258), Ramon de Cardona es queixa a Jaume I, dels malts tractes que fa als rics homes de Catalunya "e per so com nos trencats nostres costums... que contenenets que yo no port foneuol nen trage, e a auets feta paredar la porta de cal del castel de Muntblanch...". Segueix dolent-se de haver-li privat la llibertat d'entrar i sortir per la porta del castell. Jaume I respon en document datat a Osca, VI idus Decembris 1259. Es dóna per enterat de l'acusació d'atemptar contra les costums dels rics-homes de Catalunya, majorment del Comte d'Urgell, "et a vos, car nos uedaueu que no tiressetz ab foneuol, e car nos auien feta tancar una porta en Muntblanch". Diu que és de tot rei no deixar tirar amb fonevol en sa terra a ningú. S'admira de la tossuderia de Ramon de Cardona en voler desaparedar la porta del Castell, "manam nos que donets postat de Monblanc de tots... locs que tenits per nos al infant don Pere nostre fil o a qui el manam en son loc e non mudats per nulla manera".

Motius tindria Jaume I de fer tancar la porta del Castell, per quan en 4 de juliol de 1258, trobant-se a València, ordena s'edifiqui el Portal públic anomenat de la Pedrera.

En 5 de maig de 1260 trobem a Montblanch, el Rei Jaume I. D'aquí passà a Vilarrodona. Per tal de concedir a P. Adam la Batllia de Montblanch i La Riba. Després restà a nostra vila del 18 al 28 de juliol de 1260. A 5 kalendas Agost, el propi Rei, des de Tarragona, donà als jueus de Montblanch i d'altres llocs un Privilegi, que ratificà en 13 de setembre de 1261, autoritzant-los de vendre el blat, grans, oli i demés mercaderies al preu que ells senyalessin.

El propi Jaume I, signà un document, a Lleyda, 27 de setembre de 1262, confessant deure 734 sous, que havia manllevat al Batlle de Montblanch Joan Pere, per necessitats de la seva casa, i per despeses fetes pels seus fills, i per Na Teresa Gil de Vidaura.

En 19 de novembre de 1264, el propi Jaume I, també des de Lleyda, atorga a Ramon de Cardona l'enfeudació de Montblanch, amb el Castell, castlà, i militars, retenint-se el Rei l'host i cavalcada dels homes de la vila i 50 morabattins anuals, etc.

El Rei, 25 de febrer de 1265, concedí als jueus de Montblanch i d'altres llocs, que cap oficial reial els pogués retenir presoners dins llurs Sinagogues.

Encara el Rei Jaume I, en 10 de març de 1269, escriu al Batlle de Montblanch y Veguer de la Conca de Barbarà, per a què no sia malmesa la peixera ni l'aigua dels molins que el Monestir de Poblet, tenia a l'Espluga de Francolí. A 13 kalendes d'Octubre (19 de setembre), el propi Batlle rep una altre ordre reial, prevenint-lo que si els veïns d'Espluga, causen danys a Poblet, els castigui severament.

En octubre de 1275, Joan Pereç Sabata, Batlle de Montblanch, rebé ordres de Jaume I, de no permetre que els Templers de l'Espluga, junt amb son comanador i els veïns, molestessin a Poblet, gaudint de l'aigua dels molins, que dit Monestir posseïa a Espluga. No havent estat obeït aquest manament, i estant molt gelós el Rei de les immunitats i prerogatives de Poblet, repetí l'ordre al Batlle, manant-li que executés sense cap contemplació tot quant era llei. En conseqüència, el Batlle, en nom del Rei, dictà sentència definitiva contra Fra Galceran de Josa, comanador de l'Ordre del Temple.

En 1281 s'establí la primera fira; i es designà el dia de Sant Martí per a celebrar-les. En el Privilegi signat per el Rei En Pere, es fixà com a duració màxima deu dies seguits. En 1297 el Rei En Jaume II concedí una altra fira que començaria tres dies després de Pasqua i tindria igual duració. En ambdós documents reials s'estableixen les condicions per als veïns i forasters, i els impostos i preus de les mercaderies.

Envers 1284, el Rei Jaume I passa per Montblanch, per tal de lliurar el Comte de Foix, empresonat a Ciurana.

En 1283 fou creat el Municipi de Montblanch. En el Privilegi que el Rei atorgà a la vila, s'adverteix que tots els anys, en la diada de la Circumscisió del Senyor, es nomenin setze jurats de la següent forma: sis entre els més rics, cinc menestrals, i els demés jornalers. En el mateix any es dictaren regles pel compliment; en 1298 se confirmà dit Privilegi. L'ús d'armes per els representants de la vila en les cerimònies oficials, és en virtut d'un Privilegi reial de 1396, ratificat en 1495.

El Rei concedí l'escrivania de la Cúria a Ramon de Monmajó de Cervera en 1285, i l'escrivania de la Vegueria, a Joan i Antoni Sabater, pare i fill, en 1297.

En 1286, els veïns de Montblanch es veieren obligats a recaptar 1000 sous barcelonesos, per tal de sufragar el sopà i allotjament del Rei i el seu seguici. Bofarull publicà quatre documents. En el primer es dóna compte de la gran quantitat de pa, vi, peix, espècies, cera, etc., que es necessitaren, i en els altres (1287 a 1302) el Rei condona el tribut als montblanquins per pagar anualment 50 maravedisos al Monestir de Vallbona de les Monjes. En 1320, el Rei Jaume també eximeix a Monblanch de les despeses de sopà i allotjament a l'Infant hereu de la Corona i al seu seguici.

Amb motiu de fortes qüestions jurídiques, a fi de senyalar alguns territoris terminals entre Valls i Cabra, el Veguer de Montblanch, Guillem de Castellvell, en nom del Rei, i d'Arnau Roger, Comte de Pallars, intervingué junt amb els demés senyors jurisdiccionals de Montblanch, absolvent i condonant els jurats de la vila de Valls, 11 d'octubre de 1287. Més tard, els Veguers de Tarragona i de Montblanch motivaren sèries discussions, a causa de pretendre jurisdicció en el terme de Valls. On és indubtable que exerciren jurisdicció dits Veguers, fou en els llocs de Picamoixons i Fonscaldes, situats en les vessants dels monts *Carbonaris*, segons resen els documents de l'època. La vila de Montblanch pretenia la possessió absoluta de dits llocs, cosa que logrà, obtenint del Rei Jaume I, un Privilegi, en què s'autoritzava al Veguer per a exercir jurisdicció en ambdós poblats. Més tard, Jaume II en una comunicació dirigida a

Berenguer de Plegamans jurisconsult, i a Guillem Miralles, els hi mantenia la mateixa ordinació. Per dissort, el propi Jaume II anul·la totes les predites concessions en un reial proveït, dat a Barcelona, 11 de desembre de 1299, en el qual puntualitzava que a Picamoixons i Fonscaldes, el Veguer de Montblanch no hi tenia cap dret, per ésser del terme de Valls. La jurisdicció es concedí als Vicaris de Tarragona.

L'Universitat de Montblanch, acudí a la Reial Audiència per demostrar que el terme de Vilasalba, el qual abans s'anomenava de Dues-aigües, per concessió otorgada en març de 1155 als seus pobladors i als de Vilavert, extenia sos límits fins al torrent de Fonscaldas, i de consegüent, devien acabar-se les disputes sobre el domini dels terrenys que van des del cim dels monts *Carbonaris* fins a dit torrent.

En 30 de desembre de 1288, celebren Consell en l'Església de Sant Miquel, P. de Cardona, representant del Rei, Mestre Tomàs Romeu Metge, Guillem Bordell, i Arnau d'Agramunt. La vila de Montblanch promet complir amb el Rei d'Anglaterra i Comte de Provença, les clàusules del Tractat d'Oleron.

A 16 de les kalendes de Gener de 1289, el Rei mana restituir a A. G. de Monells l'escrivania de la Vegueria de Montblanch, la qual li fou sequestrada, pagant 2 morabatins or al Rei cada any.

En 1291 es parla de l'Hospital de pobres de la vila, amb motiu d'unes obres que pretenia fer el Comanador de Barbarà en un torrent anomenat *Forat Micho*, que sortia d'aigua a La Guàrdia i a dit Hospital. En el segle XII ja es parla d'una partida de terra nomenada Forat Mico o Micho prop de Pira, i d'altre prop de Guissona.

Finalment, el Rei Jaume concedeix permís a Guillem Arnao de Monte Corballo per a ensenyar gramàtica llatina a Montblanch, en 2 d'octubre de 1293.

SEGLE XIV.—Fou el més floreixent per a la població. A 2 de les kalendes d'Agost de 1303, el Rei encarregà al seu tresorer Pere Boyl, la construcció de Banys i Presó a Montblanch, sota un cens, creat a l'objecte a la Cúria. En 3 de les kalendes d'Octubre de 1303, es rep el nomenament d'Escarcereller i Agutzil sota les ordres del Veguer. En la matei-

xa data es donen els Banys a Joan Figuera, al qual, en 1322, es fa avinent que ha de pagar cens al Monestir de Santes Creus.

A 27 d'abril de 1304, rebé la visita del Rei Jaume II. El propi Rei tornà per a presidir les primeres Corts que tingueren lloc en la vila l'any 1307, en les quals es tractà de la conquesta de Sardenya, de l'acusació contra els Templers, i de defensar l'autoritat reial contra les pretensions dels eclesiàstics. Els Templers, a instàncies de l'Arquebisbe de Tarragona i per ordre del Rei, foren portats a Montblanch i a Barbarà, on devien esperar el fall del Concili Provincial senyalat per la Festa de Sant Lluç de 1312.

El barri dels jueus pagava tribut a la Corona Reial. En 1305, la reina Donya Blanca concedeix a Bertrand Jorba, llicència per a montar una taula en la carnisseria de la vila, per tal de proveir de carn a tots els jueus. Els altres carnisseres, consideraren que dit privilegi els causava un gros perjudici, i acudiren en queixa al Rei. Aquest respongué que no tenien raó; però ells refermaren sos planys fins a lograr l'anul·lació del privilegi, que s'efectuà en 1306. Malgrat pledejar uns i altres amb tossuderia, definitivament, en 1321 s'establí una taula especial per als jueus en la mateixa carnisseria.

En 1311 concedeix el Rei als jueus de Montblanch, a prec dels mateixos, permís per a vestir-se igual que els de Barcelona, Tarragona i Vilafranca, ço és, amb vesta o túnica talar.

En 1316, Jaume II, ordena al Batlle de Montblanch, que respecti els privilegis concedits per els seus antecessors als jueus, lliurant-los de l'obligació d'allotjament, tant dins el Call com en les seves habitacions. Sembla que no es féu gran cas de les disposicions reials, per quant en 1320, els jueus es planyen a Jaume II, dels mals tractes que els feien els Jurats i els Prohoms, fins aconseguir del Rei l'ordre de què no se'ls causi cap dany ni se'ls molesti en res. Aquesta constant protecció dels Reis a favor dels jueus, exaltà l'odi del poble contra la raça, i de consegüent, se'n succeïren les matances i exterminis prou coneguts. Mes els Reis, considerant de bona llei la seva política, seguiren protegint-los. Els Ducs de Montblanch, En Martí i Na Maria,

en 1392, dictaren un privilegi, en el qual, prohibien que s'obligués als jueus a fer-se cristians per força; i ordenaven se'ls tornessin els béns confiscats. En 1399 el propi Rei Martí permet que els jueus formin part de la vida civil, a fi d'acréixer la població i el comerç de la vila de Montblanch.

Els jueus tingueren llur barri, amb tres portals i una sinagoga; i a fora del clos, abans d'arribar al Francolí, un cementiri propi, el qual amb el temps ha desaparegut; i ara el seu lloc és cobert de vinya. Trafiquejaven en tot, tenien talent, i eren molt trassuts. Recordem haver llegit en un document, que tot passant per Montblanch una comitiva reial, a la Reina se li espatllà part de la vaixella de plata, i li aparegué un jueu de la vila.

S'ha publicat un document, pel qual sabem que el correu de Montblanch a Barcelona, en anar i tornar empleava quatre dies. També s'hi detallen les despeses de cavalleria, menjar i hostatge.

Montblanch i Sarreal eren viles reials i ambdues s'atribuïen certs drets per a exercir jurisdicció. El Rei Jaume II en 1308, publicà un Decret fixant els límits d'ambdues jurisdiccions.

Els plets entre el Monestir de Poblet i Montblanch sovintejaren durant el segle XIV.

Troban-se el Rei Jaume II en la vila el 14 de setembre de 1313, l'Abat de Poblet li posà en coneixement que els Jurats de Tamarite de Litera d'Aragó, impedié al Monestir de treure el blat de la Granja de Viverol, el qual el Rei Alfons II els havia concedit en 1194. Totseguit el Rei despatxà un Reial Decret, manant als dits Jurats no molestessin als servidors de Poblet al treure el blat de les seves propietats.

En 1315 es féu el següent Pregó: "Ordena lo Consell general de Muntblanch ab actoritat del batlle del Senyor Rey et de la altre Senyoria que nuyl hom de la Vila ne del terme de Muntblanch qui aia bens fore lo terme de Muntblanch no gos metre neguns fruyts dins la Vila an lo terme de Muntblanch si doncs aquels bens de qui aura los fruyts ne pagauen questa el Senyor Rey et vehinal a la Vila de Muntblanch. E qui contra farà pach de ban centum morabatins dels quals sien guanyats al Senyor Rey et a laltre Sen-

oyria les dues parts. E a la tersa al acusador ho denunciador, etz.”.

En 1315, cobrava les rendes i esdeveniments de la vila Na Elienor, muller de l'Infant En Jaume.

En 1316, Jaume II era a Montblanch.

En 1317 foren morts en el bosc de Poblet, pels guardians que hi tenien els frares, dos veïns de Montblanch. Això motivà que el poble sortís a só de guerra durant la nit del 21 de desembre. A l'arribar a la Pena, cremaren la Granja, i mataren al seu guardià, Fra Pere de Basarots. Al matí següent hi tornaren, ficant foc a les Granjes veïnes al Monestir, i s'emportaren tots els animals i les eines de conreu que trobaren. El Monestir donà part a Jaume II de les malifetes dels veïns de Montblanch, suplicant-li no vessés cap gota de sang, ja que s'acontentava amb la satisfacció dels danys. En conseqüència, a 24 de maig de 1318, es dictà la sentència reial, obligant a pagar a la Universitat de Monblanch, com a indemnització a Poblet, 40,365 sous barcelonesos.

En 1320 el Rei donava ordres per tal de cobrir el torrent anomenat *Riu Regina* i actualment Riuot, cau d'immundícies, i molt perjudicial per a la salut pública.

Des de Poblet, en maig de 1320, ordenava al Batlle de Montblanch, que, en virtut d'un aiguat, que destruï unes edificacions del lloc conegut per Vilasalva, essent en terrenys del domini reial, que alguns veïns de la vila tenien a cens, si es vol reedificar, el Castlà haurà de contribuir a les despeses.

En 1322 era castlà Ramon Berenguer de Vilafranca. En el mateix any el Rei concedí permís a Francesc de Riusech per establir un forn de pa en la casa que havia comprat l'Infant En Pere, sota el cens anyal de dos capons, que entregaria per Nadal.

La introducció dels habitants de la Conca al bosc de Poblet, era motiu de repetides i interminables qüestions. En 1330 reberen els veïns de Montblanch un manament del Rei, prohibint-los caçar i posar paranys en tots els dominis del Monestir.

En maig de 1320, l'Infant Alfons era a Montblanch.

En 8 de febrer de 1321, trobant-se el Rei a Tortosa, atorgà a Montblanch, el privilegi d'exempció del tribut de

lleuda, peatge, i pontatge; i poc després concedí la prerrogativa de no celebrar fires a tres llegües a la rodona de la vila. Un any després s'eximeix als veïns del pagament de les lleudes, quals rendes constuïen el dot de la Reina Maria de Xipre.

En 15 de les kalendes d'Abril, 1322, el Rei Jaume, resolgué a favor del Veguer de Montblanch, les rivalitats amb el Batlle de les Muntanyes de Prades, referent a l'exercici de la jurisdicció al redós del Monestir de Poblet. El Rei puntualitza que el Veguer de Montblanch manarà, en les muntanyes, bosc, caça i les granges de la Pena, Castellfollit, Titllar, Riudabella i Mitjana.

En juliol de 1323, a l'entrar a la vila el rei Jaume II i sa muller Elisenda, els jurats i prohoms de Montblanch, en concepte de convit els feren donació de 800 sous barcelonesos.

En 2 de novembre de 1327, mort a Barcelona Jaume II; i així que fou enterrat en el Monestir de Santes Creus, Montaner ens informa que el seu fill Alfons IV "ab tots sos germans e tots los prelats e richs homens cavallers e ciutadans, sen vench a la vila de Montblanch, e en aquell lloch tench son Conseyll, en qual part yria, o en Aragó o al regne de Valencia, o si sen tornaria a Barcelona, quell volia retre son deute en cascuna daquestes provincies, segons que ses antecessors faeren. E aquí principalment fo determinat, que per reebre homenatge de prelats e richs homens e cavallers e ciutadans e homens de viles e de tots los seus qui per ell se tenen en Cathalunya, que anas a Barcelona, e que lla hagués parlament e colació ab tots los cathalans".

El Rei Alfons visità la vila en 3 de desembre de 1327, 18 de maig de 1330, 30 d'abril i 9 d'agost de 1333.

En 1333 se celebraren Corts en l'Església de Sant Miquel. En 6 de juliol comparegueren davant del Rei Alfons IV d'Aragó els Síndics-Procuradors de Barcelona, Manresa, Vich i Montblanch, on decidiren exposar els seus acords al Rei el pròxim divendres 8 de juliol. El Rei en son Palau de prop la Plaça, fou atacat per l'epidèmia, això l'obligà a retirar-se a Poblet. Restablert, convocà novament Corts pel dissabte 29 de juliol en l'Església de Sant Miquel, on acudiren aquesta vegada molts més representants de pobles

de tot Catalunya. Allí s'aprobaren uns Capítols d'auxili entre Alfons IV d'Aragó i varis Municipis de Catalunya, en els quals aquests, obligant-se a ajudar al Rei en les guerres contra els moros de Granada i contra els genovesos, es comprometien durant deu anys a enviar, de llurs costes, de 10 a 13 cavallers anyalment. Es posaren contribucions als industrials, comerciants, venedors ambulants, etc. Tot això hagué de treballar-se a Montblanch i a Poblet i es signà davant del Notari Pere Monte i de tots els Síndics, que eren seixanta, en 19 d'agost de 1333. L'acta acabà amb aquests termes: "In generalis et celebri curia villa Montisalbi in cimiterio ecclesie majoris ejusdem loci tertio decimo kals. julii anno Dni. M. CCC. XXXIII".

Mentrestant la població de Montblanch anava eixamplant-se envers llevant. En aquest segle el castell quedà abandonat i es bastiren grans casals al redós de Sant Miquel. També s'inaugurà l'església de Sant Marçal. El Cementiri en aquesta època seguia arrecerat a l'absís de l'església major i junt a l'Escrivania, el frontís de la qual, encara pot veure's, i ocupava tot el terreny de la casa que avui es *Câl Portuguès*.

El Rey Pere IV d'Aragó, tingué en molta consideració la vila, per quan hi disfrutà de molts estius, i el morir, l'eregi en Ducat, essent el primer Duc son fill i successor, Martí l'*Humà*, i després, fins el present, tots els primogènits de la Corona d'Aragó i de Castella.

Sabem que Pere IV visità la vila en 1340, 1341, 1347, 1366, 1370 i 1371. Es coneixien segells de la Vegueria de 1341, i un altre que diu: "Cort de la Vegueria de Montblanch, 1483".

La Infanta Na Maria, filla del Rei i de sa primera muller Maria de Navarra, morí a Montblanch en 3 de juny de 1348. En l'Església Major es celebrà l'Ofici de difunts, essent totseguit transportat el seu cos a Poblet.

En 1349 era Veguer de Montblanch, Albert Zotallada, el qual rebé en 12 d'agost una ordre del Rei perquè s'apoderés i retingués el lloc de Vallclara. Motivaren aquesta disposició, les acostumades qüestions del bosc de Poblet. El cas és que el Monestir sostenia fortes disputes amb Berenguer de Jorba, sobre el Castell i lloc de Vallclara. En juliol de

1349, els guardabosc de Poblet agafaren un veí de Vallclara, qui sense permís feia llenya en els dominis del cenobi. En virtut d'aquest fet, els criats del sobredit Berenguer, acudiren armats, i entrant sobtadament en la Granja de Riudabella, la cremaren, i s'endugueren sis parelles de bous i les eines de treball. En arribant a Vallclara feren burla de l'Abat i del Monestir. L'Abat acudí en queixa al Rei, i aquest disposà com s'ha dit, que el Veguer de Montblanch s'apoderés de Vallclara, fins que Poblet quedés plenament satisfet.

Troband-se el Rei a la vila d'Ulldecona, despatxà en 14 d'octubre, una nova ordre al Veguer, al qual prevenia que un cop feta averiguació contra Berenguer de Jorba i els seus partidaris, referent a les injúries fetes al Monestir, remetés el procés a son reial Consell per a la deguda justícia. Però, ja sigui el temor al descrèdit, o a un mal resultat, el cert és que l'ahudit Berenguer, en 13 de desembre de 1349, venia al Monestir el lloc i castell de Vallclara, junt amb els seus termes i propietats, pel preu de 8000 sous. Totseguit D. Pereç d'Anglesola, procurador de Berenguer, donà possessió a l'Abat. Això forçava als veïns de Vallclara a prestar jurament de fidelitat al nou senyor natural.

Conegut és el període de la història en el qual hagueren les lluites entre els dos reis, Pere el Cruel de Castella, i Pere el Ceremoniós de Catalunya. Aquest darrer monarca, per conveniències polítiques, s'alià amb Enric de Trastamara, germà bord del Rei de Castella; i per tal d'afalagar-lo li adjudicà molts feus, propietats i viles. Entre aquestes figura Montblanch, en 8 de novembre de 1356. Els habitants s'indignaren de veure que el nou senyor era foraster i bord; i alguns abandonaren la vila, i fixant sa residència a Lleida, Tarragona, o als llocs veïnals. El poble mirava com les tropes castellaness i extranyeres es lliuraven al pillatge, i com es modificaven els privilegis que disfrutava la reial vila. El Rei donà tota mena d'excuses, i prometé tornar les coses al seu primitiu estat. Així es passaren quatre anys, fins que el de Trastamara fou Rei de Castella, i perdé aleshores tot el que tenia de la Corona Aragonesa. Però ja abans la vila se rescatà ella mateixa, pagant 9,000 florins d'or (unes 48.700 pessetes).

En 31 d'octubre de 1360, En Pere confirmava els privilegis, consuetuts, franquícies, etc., de Montblanch, i el Veguer ordenava als veïns absents el retorn a llurs cases.

Per el Cens que Pere el *Ceremoniós* manà fer en 1359, sabem que la vila tenia 457 focs o cases, o sigui uns 3,000 habitants. Es citen els carrers de La Raval, Entrant a la Vila, Mossèn Vilafranca, N'Ortolà, Vilanova del Mercadal, Pobla de Guimros, Font del Vall, d'En Roca, Sant Marçal, del Solà, Grasses de Santa Maria, Forn Nou, Santa Tecla, i Plaça del Mercadal. El Veguer o Vicari, era el representant del Rei en la jurisdicció civil i criminal, i la Vegueria comprenia llavors 71 pobles i després fins a 98.

Mentrestant, les guerres inquietaren al Rei d'Aragó, i hagué de fortificar molts llocs de Catalunya, senyaladament el Monestir de Poblet i la vila de Montblanch. Sembla que les obres començaren en ambdós llocs vers 1366.

Com que en documents de l'època es diu: *fortificar de nou la vila de Montblanch*, alguns han cregut que els murs ja existien en el mateix lloc d'ara. Com ja hem dit més amunt, el primitiu clos a nostre entendre era petit; solament rodejava el Plà de Santa Bàrbara. Quan s'abandonà el Castell, sobrepasant la població l'antiga tanca, hagué de bastir-se una nova fortificació, que és la mateixa que avui subsisteix. Les obres duraren uns deu anys, no sense inconvenients en lo referent a les contribucions. El 27 de febrer de 1367 la Universitat de Blancafort declarà que no tenia obligació a pagar ni contribuir en res. Al mateix temps el Castlà de Montbrió de la Marca, es dolia dels 300 sous que li havien pres a violari per contribuir als murs i valls.

Sembla que s'hi treballà sense parar; d'aquesta activitat se'n queixà Poblet al Rei, ja que mentre a Montblanch es feia tasca de valent, en el Monestir mancava quasi sempre gent, cosa que retardava les obres dels seus murs d'una manera alarmant. Al Prior Fr. Guillem de Guimerà, estaven encomenades les obres de Montblanch i de Poblet.

Envers 1377 el plànol de Montblanch quedava definitivament llest, i en més o en menys vicissituds, s'ha conservat igual. Quedaven al defora dels murs, els convents de la Serra, Sant Francesc i la Mercè; i en el segle XV es començà

pri-
Ve-

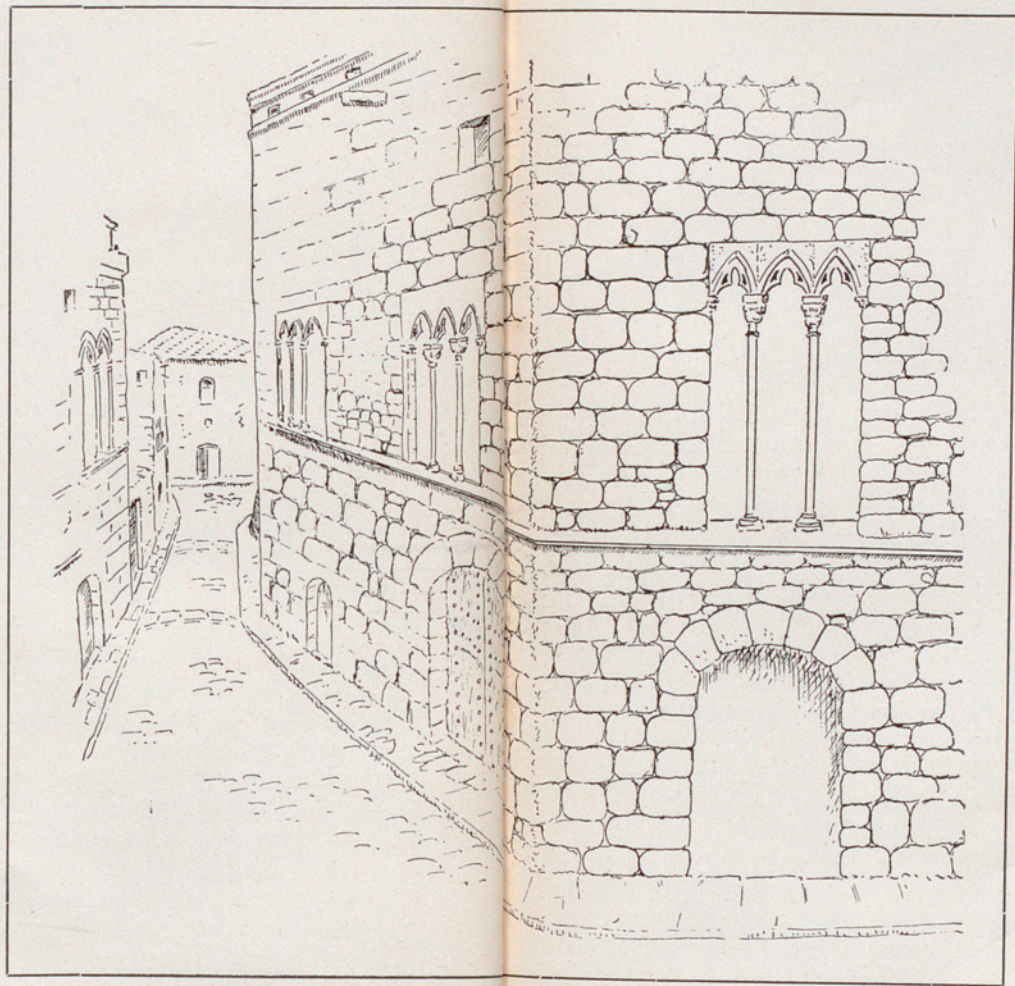
359,
,000
a la
erca-
Mar-
anta
l re-
Ve-

gó, i
ment
que

r de
murs
més
ment
Cas-
astir-
sub-
onve-
er de
tenia
ps el
s que

ivitat
ch es
empre
a ma-
taven

finiti-
servat
Ser-
nença

Casa d'Alanyà

e
f
u
r
r
l
r
e
v
c
e
e
r
c
t
c
c
r
c
l
c
l
c
t
c
l
c
t
c
l
c
t

el Raval. Encara avui son contades les obres que s'han fet fora del clos murat.

En 3 de desembre de 1370 tornaven a celebrar-se Corts a Montblanch.

En 12 de març de 1384 es publicà una ordre reial contra uns estudiants de Montblanch que injuriaven als jueus.

El Rei Pere, des de Tamarite de Litera, en 1 d'abril de 1384, dóna llicència a Bernat, i Joan d'Ulzinelles, i a Gabriel Mayol, per fer a Montblanch una obra d'or i argent destinada a manipulacions d'alquímia.

En 1384 trobem la vila pledejant amb el Monestir de Poblet. El terme de Prenafeta era de la jurisdicció del cenobi populetà, i els veïns de Montblanch pretenien pasturar els remats, i pernoctar amb tota llibertat, dins dels terrenys vedats. El procés passà a la Reial Audiència, on foren obligats els culpables a pagar les despeses del plet. En 1386 es firmà concòrdia per ambdues parts, i comprometent-se els habitants de Montblanch, de no fer pernoctar llurs remats dins el dit terme de Prenafeta.

En 1387, regnant Joan I, Montblanch fou erigit en Ducat a favor de Martí l'*Humà*. El llarg document en llatí, datat a la vila de Granollers de la Vegueria del Vallès, en 16 de gener de 1387, estableix detalladament els drets jurisdiccionals sobre la Vegueria de Montblanch i sos habitants. A més, puntualitza que els Ducs seran els primers fills varons dels Reis d'Aragó.

Totseguit foren presentades per la Universitat de Montblanch al Rei i al nou Duc, unes Capitulacions, recordant els privilegis que la vila gaudia, i suplicant no modificar-les per cap raó. L'erecció del Ducat, i les citades Capitulacions són dos documents publicats per Bofarull, i dignes d'estudi.

En 1389 el Rei Joan I estigué a Montblanch,

En l'Arxiu de la Corona d'Aragó existeix una lletra datada en 15 de desembre de 1390, de Martí l'*Humà* al Batlle de Montblanch, ordenant-li impedir que els Inquisidors i els Bisbes procedixin contra els jueus de dita vila, car ell, d'acord amb els jurisconsults, els negà tot dret per a exercir coacció amb els que *viuen fora de l'Església*, actes que sols pot exercir el seu *senyor temporal*. De consegüent,

ni els Bisbes ni els Inquisidors tenen res que veure amb els jueus de Montblanch. Aquests podran dirigir-se a ell, que si tenen raó, procedirà amb justícia.

En 1392 s'originaren greus qüestions entre els rics i menestrals, amb motiu de les eleccions municipals. Es dictaren vàries ordinacions i el Rei deixà la resolució al criteri d'una Junta formada per l'Arquebisbe de Tarragona i alguns savis de Vilafranca, i de Tarragona de la confiança de la Universitat de Montblanch. Les qüestions no acabaren fins que la Duquesa Maria, muller de Martí l'*Humà*, despatxà ordres; primer en 16 d'octubre de 1393, i després, ja com a Reina, en 19 de juny de 1396, dient: "Com nos haïam deliberat e vullam que en la Vila de Muntblanch e sos termens tots los actes qui abans de la mort del Senyor Rey en Johan de bone memoria se acostumauen de fer en nom del dit Senyor Rey en Martí així com a duc se fagen daqui avant axí en crides com en totes altres coses en nom del dit Senyor Rey per ço volem e ~~us~~ manam expresament que daci avant vosaltres exerciscats la jurisdicció e façats tots altres actes descendent daquella en la Vila et termens dessus dits de part del dit Senyor Rey qual se vulla provisions nostres et altres les quals ab la present revocam no contrastants en alguna manera".

En 25 de maig de 1394, el Rei Joan I disposa el trasllat del cos del seu pare Pere el *Ceremoniós*, a Poblet, tot ordenant que es faci nit a Montblanch, i que el cos es dispositi a l'Església Major, o al Convent de Framenors.

En l'Arxiu Municipal de Valls es conserva la Requesta donada per el Batlle de Valls al Veguer de Montblanch, amb motiu d'un procés de sometent contra quatre homes que mogueren brega en el terme de dita Vila i s'aculliren a Valls; 23 de desembre de 1396. També l'Acta de protest i requesta feta per la Universitat de Valls, contra Francesc Cuquetes, batlle de la Vila, per raó d'haver entrat el sometent de Montblanch en el terme de Valls; 19 de gener de 1397. I per fi, la Carta d'absolució donada per la Reina Maria, Lloctinent del Rei Martí, a favor de diversos homes de Valls i son terme, per la resistència que feren al Veguer de Montblanch; 18 de maig de 1398. Seguida de l'Acta de remisió de de-

lites feta per el Veguer de Montblanch a favor d'alguns singulars de la vila de Valls; 21 de juny de 1398.

En 29 de desembre de 1396, els bandolers, capitanejats per Poca, i els d'En Bardina, reberen una ordre reial, en la qual els fa saber que corrent per la comarca el Comte de Foix, amb gent armada, per tal d'evitar danys en vides i hirsendes, procurin ajuntar-se amb el Comte i oposar-se als forasters.

SEGLE XV.—En 31 de maig de 1410, morí el primer Duc de Montblanch i Rei d'Aragó, Martí l'*Humà*, sense successió directa al trono. Munió de pretendents presentaren diferents graus de parentesc. Per a tractar d'aquesta qüestió, i solucionar-la de la millor manera possible, el Governador de Catalunya, Gerau Alemany de Cervelló convocà Parlament a Montblanch pel dia 31 d'agost del propi 1410. El Governador escrigué als Consellers de Barcelona per recodar-los-hi que convenint al Principat celebrar Parlament, acudeixin el dia assenyalat a Montblanch, tot tenint en compte que on es reuneix molta gent hi ha diversitat de criteri i s'originen escàndols, procurin éssers els menys possible en nombre, i presentar-se de manera senzilla i honesta, a fi de lograr major benignitat, unió i amor.

En efecte, fou molt escassa la concurrència al Parlament, el qual es celebrà en l'Església de Sant Miquel. A més, en les reunions, que tingueren lloc del 31 d'agost al 25 de setembre, s'originaren algunes disputes. La majoria opinava que no era el lloc propi per semblant acte, ja que Montblanch era invadit per la pesta, que el més encertat, deien, era la Capital o població que confinés amb altres regnes. Altres, sostenien la preferència per la nostra Vila, remarcant les raons que havia donat el Governador a l'escullir-la, més que res, per a evitar la preponderància que semblava exercir sempre la Municipalitat de Barcelona, resolguent per si sola certs casos jurisdiccionals; i en fi, aquests al·legaren no valer la raó de la pesta, per quant la Capital estava igualment atacada per ella. Així i tot, el Parlament es traslladà a Barcelona.

En 1412, quan el Parlament es reuní a Tortosa, i en la sessió del 22 de juny, el Bisbe de Girona proposà continuar

el Parlament a Montblanch, per raó de trobar-se dita vila més ben situada. La idea fou acceptada per molts i fins es redactaren les condicions, les quals ordenaven principalment, entre altres coses, que mentre es celebraran les sessions a Montblanch, tota persona que entri a la vila, sigui qui sigui, deixi les armes, especialment llances i espases, en poder dels guardes dels portals. Una vegada hostatjats, podran reprendre les armes, sota condició de no ostentar-les per la vila, sinó guardar-les fins que abandonessin Montblanch. El Governador de Catalunya s'oposà al projecte; i en la sessió del 5 d'agost els estaments eclesiàstic i reial desistiren de l'empresa, cosa a què el bras militar s'oposà. Però llavors s'escaigué la notícia de l'elecció de D. Ferran.

El d'*Antequera* regnà quatre anys: A 1 d'octubre de 1412, ja el trobem en la nostra vila, donant a Joan de Bordexi, son camarlenc, per haver-lo ben servit en el setge de Balaguer, el lloc i castell de Grado, que era de 70 focs i pertanyia a les baronies que tenien els Comtes d'Urgell en Aragó. Per aquest temps, el Rei despatxà des de Montblanch algunes lletres manant a Joan Mongay, de Lleida, i Batlle general del Comtat d'Urgell, que procurés informar-se de certs nobles, complicats en qüestions polítiques d'importància. A 5 d'octubre de 1412, féu donació a Jofre de Bacerola, cavaller i secretari de la Reina, del feu dels llocs de Cubells, Montgay, i torre de Bondia. També dels feus del lloc de Camarassa, que fou dels antics Comtes d'Urgell. Tenia aquests feus, Ramon Berenguer de Fluvià, a qui foren confiscats per haver estat un dels partidaris i aliat del darrer Comte d'Urgell, Jaume el *Desditxat*.

El propi Rei Ferran, trobant-se a la Vila a 27 de novembre de 1414, donà a En Pere Mazó de Sizona, son canceller i majordom, per haver-lo ben servit en moltes ocasions, tot i sacrificant-se del seu patrimoni, el lloc d'Albalete, que pertanyia a les baronies que el Comtat d'Urgell tenia en Aragó.

En 3 de desembre de 1414, es celebraren Corts en la Sala Refetor de Sant Francesc de Montblanch. En les quals, segons Tomic: "foren Prelats, Barons, nobles e cavallers, ciutats e viles del dit Principat de Catalunya, les quals demanaven alguns capítols al rey en les dites corts. Los quals

capítols lo Rey se dexà dir algunes paraules, en presència de totes les corts assats carragoses als Regnes e Principats, les quals paraules no vull aquí recitar. Però al dit Rey fou respost per lo honorable mossèn Ramon Desplà, síndic, Conceller en cap de la noble Ciutat de Barcelona, així com se pertanyia a respondre, segons les paraules dites per lo rey, tota feultat guardada el dit senyor. E per aquestes paraules les Corts romperen, e lo Rey sen anà a València”.

En aquesta ocasió, i per urgent necessitat, el Rei vengué a l'Abat de Poblet D. Joan Martínez de Mengucho, en lliure i franc alou, tota la jurisdicció civil i criminal, i qualsevulla altra que tingués o pogués tenir el Rei en el territori del Monestir i en els llocs de Vinaixa, Homells de Tàrraga, Terrés, Senant, Fullea, Montblanquet, Prenafeta, Montornés, Miramar, Mas d'en Moxa, i en tots els termes dels mateixos, per el preu de 1500 florins d'or. L'escriptura fou atorgada en la mateixa vila, a 6 de desembre de 1414, essent signada per D. Ferran i els seus dos fills, els Infants D. Alfons i D. Joan. Foren testimonis, l'Arquebisbe de Tarragona, el bisbe de Jaén, i En Joan Ramon Folch, Comte de Cardona.

Després, a 15 de febrer de 1415, es coronà a Saragossa, amb molta concurrència de nobles. En aquesta ocasió nomenà cavaller al seu fill l'Infant D. Joan, i li donà el títol de Duc de Montblanch.

A 15 de desembre de 1415, trobem el Rei a Montblanch, venent al Monestir de Poblet, per 13,500 florins d'or d'Aragó, el Castell i Vila de Menargues, amb totes les rendes i drets que hi tenien els Comtes d'Urgell, a la vegada que la jurisdicció d'altres llocs del propi Comtat.

Mort Ferrant I; el succeí Alfons V d'Aragó, IV de Catalunya, dit el *Magnànim*. En abril de 1416 era a Montblanch, on encarregà l'Oració fúnebre del seu pare a Felip de Malla.

En 1412 ja es parla de l'ermita de Sant Joan, i en 1418 de l'Hostal de Sant Miquel, un dels més antics de la vila. Es diu que en 1415 predicà a Montblanch Sant Vicens Ferrer.

En 1418 rebroten les llargues qüestions entre els veïns de Montblanch i el Monestir de Poblet, sobre el pastoratge en el terme de Prenafeta. L'Abat es queixava de malifetes

comeses pels remats de bestiar. De totes maneres, l'Abat D. Joan Martínez de Mengucho, desitjós de pau i d'unió entre el Monestir i els veïns de Montblanch, féu amb els mateixos una amigable concòrdia, i els autoritzà pasturar els remats en el terme de Prenafeta, des de posta de sol, fins a l'hora en què a la vila era costum tocar la campana de retiro.

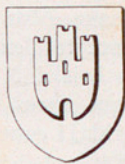
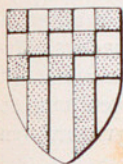
En aquesta ocasió Poblet redactà unes *Ordinacions* en el Castell de Prenafeta, 1459, les quals reglamentaren els terrenys del domini de Poblet en els termes de Prenafeta, Miramar, Figuerola i Montornés. Aquestes *Ordinacions*, revisades i afegides diferents vegades, corrien en còpies manuscrites. Ara nosaltres les férem imprimir per primera vegada a *Montblanch, Requesens*, 1930, petit 4.º.

En 1456 era Veguer de Montblanch, Lluís de Comellés, qui lliurà de la presó del Castell de Prenafeta i de la jurisdicció de Poblet, a Bartomeu Pallarès, veí del Plà de Cabra, detingut pel delictes d'haver ferit el seu germà Arnald en el terme del dit lloc de Prenafeta. D'aquest fet, informà al Virrei de Catalunya, Fra Bernabé, monjo de Poblet i Majoral de Prenafeta. Totseguit el Virrei manà al Veguer que tornés el pres a dit Majoral. El Veguer obeí, i en 21 de maig de 1456, acompanyà el pres fins al terme de Prenafeta, on l'entregà al dit Majoral.

En aquesta data Montblanch aconseguí el seu més gran floreixement. La podem considerar quasi tan poblada com en l'actualitat. El plànol venia a ésser el mateix d'ara, menys la barriada de Sant Miquel, que tot eren horts. A més del Palau Reial, hi havia munió de cases senyorials, els escuts de les quals, pregonaven el seu noble llinatge. El Castlà, senyor feudal de la vila, deixà la seva residència del Plà i bastí el seu Palau-Castell, junt a Sant Miquel, i es féu obrir un portal especial en la muralla de la vila. L'església de Santa Maria, malgrat no ésser acabada, enlairava al cel la seva esbelta nau i ostentava sa bella portalada lateral, una de les més riques i delicades de l'estil gòtic de nostra terra. La proximitat del Monestir de Poblet, els renomats mercats, les nombroses Confraries, les Arts i els Oficis, etc., donaven vida i moviment a la població, éssent, en aquell temps molt

superior a Reus i Valls, i una de les més ben considerades de Catalunya.

Però vingueren com un regueró de pólvora les guerres i turbacions de Joan II, 1462 a 1466, i Montblanch restà tan mal parada, que mai més recobrà els seus bons temps passats.

Escuts nobiliaris en els monuments de la vila

És sabut que la Reina Joana Henríquez i Pere d'Urrea, Arquebisbe de Tarragona, declararen la guerra a Catalunya i a la seva Diputació. Doncs bé, el dimecres, 5 de maig de 1462, els oficials de Montblanch, d'ordre de la Reina, publicaren una crida manant a tothom que ni a peu ni a cavall formessin part de l'exèrcit del Principat. A la mitja hora d'haver-se cridat per els llocs acostumats, el diputat local de Montblanch, rebia contraordre de la Generalitat, de Catalunya, per fer pregonar el contrari. El següent dissabte, 8 de maig de 1462, la Generalitat manà al propi Diputat, de fer cridar per el pregoner, acompanyat per un trompeta, els noms dels ciutadans de Barcelona que conspiraven a favor de Joan II, i contra Catalunya.

A primers de juny de 1462, quan Joan II entrà a Catalunya, envià un correu des de Balaguer, per demanar a la nostra vila, el nombrament d'un representant. Hi anà el Batlle, Joan Salgueda, dimecres 3 de juny. Després, arribà a Montblanch, Ramon Berenguer de Llorach, senyor de Çalmellà, portant altra lletra del Rei, en la qual es demana a la vila, vulgui obrir les portes a gent sua, i a ningú del General ni del Principat. Per endavant, volia fer-se seva la voluntat de la vila. Els veïns no estaven avinguts; s'originaren algunes disputes. De moment es negaren a rebre 100 cavalls que el Rei tractava d'introduir, però el Consell en cap, a 11 de juny, parlamentà amb En Vilafranca, qui junt

amb el Comte de Prades i l'Arquebisbe, resolgueren que la vila no es declarés partidària per uns ni per altres.

La Generalitat s'aprofità d'aquesta indecisió, i en 13 de juny transmeté una crida contra els partidaris de Joan II, que incitava als veïns a fer armes contra els que passessin per la Comarca. També trameteren lletra a Guillem Carnicer, diputat local de Montblanch, fent-li saber que estaven al corrent de tot el que a la vila passava. Abans de publicar la crida, anaren a Barcelona, en concepte d'embaixadors, Micer Huc de Mitjavila, doctor en lleis, i N'Antoni Ferrer, menestral. Allí els demostraren que altres Universitats de Catalunya ja havien acceptat la crida, i convençuts tornaren a Montblanch per a fer-la pública.

Després de tot, Montblanch sempre defensà la causa de la terra. La seva fidelitat es constata en 24 de juny de 1462, a l'enviar a Micer Huc de Mitjavila, a Barcelona, portador d'una lletra demanant ajuda. A l'oferir-se a les autoritats de Barcelona, remarcava la vila les congoixes i calamitats que sofria. La Generalitat acordà trametre 100 homes a Montblanch, i 25 a Poblet. Era el 26 de juny, i els exèrcits reials ja s'apropaven.

En 1 de juliol, rebé Montblanch 50 homes en lloc dels 100 promesos. El mateix dia En Pere Lluís de Vilafranca, castlà de la vila, demanava diners a la Generalitat per tal de pagar als 150 homes que capitanejava. A primers de juliol, Joan II avança a través la Sagarra vers la Conca de Barbarà i Camp de Tarragona. Al tenir-ne coneixement l'Abat de Poblet, s'espantà de tal manera, que abandonà el Monestir, donant tota potestat a un religiós, mestre en sagrada teologia. Malgrat l'afany d'escapar-se, al passar per Montblanch caigué presoner del Bord de Cardona.

Dins la clausura de Poblet es produïren rivalitats entre el Vicari i el Prior i es féu precís la intervenció de la Generalitat en 8 de juliol.

Per aquest temps Poblet treballava per socórrer a Castelladasens, on Mossèn Agulló, rodejat per els soldats de Joan II, es trobava en greu perill. El Monestir escrigué a la Diputació, que amb els homes enviats a Montblanch, els quals hi sojornaven contra la voluntat de la vila, i els de l'Espluga de Francolí, i d'altres que disposava, formaria un

total de 500 homes, amb els quals podria ajudar als de Castelldasens. Els de l'Espluga, es mostraren envalentonats i pagats de si mateix; i en 9 de juliol En Huc de Passanant, capità dels 100 homes de Montblanch, manifestà que aquests no es sentien amb suficient coratge, i que preferien no moure's de la vila. Però en 13 de juliol de 1462 el Capità Huc de Passanant es decidí sortir amb la seva gent a la defensa de Poblet, i s'apoderava brutalment del bestiar d'alguns vassalls del Monestir. Naturalment, els frares exposaren als Diputats que aquella gent, en lloc d'ajudar, causava pèrdues i molèsties. Poblet es planyia, ademés, de les propietats confiscades per Joan II. Aquest, en 16 de juliol i 13 de setembre, s'incautà d'altres béns, senyaladament dels de Joan de Vilafranca de Montblanch.

En 10 de setembre de 1462, per sortir a la defensa de Catalunya, Poblet es vegé atacat pel Bord de Cardona i els seus partidaris de Prades. Tres dies després, 29 genets i 55 homes, es posaren a l'aguait per tal de tirar-se damunt del bestiar del Monestir. Però foren perseguits pels servidors de Poblet i els de l'Espluga, rescatant-los dos remats d'ovelles, vuit rocins, dos presoners i molts ferits. Els de Prades mataren a un monjo de 70 anys, que estava sol en una granja. Al dia següent, prengueren un frare llec, i el volien penjar, i el qual pogué salvar-se gràcies als pregs de persones influents.

El dia de Santa Tecla, els defensors de Poblet determinaren atacar als del Comtat de Prades. Reunits amb la gent de l'Espluga i Montblanch, formaven un exèrcit de 8 cavallers, i 300 peons. Quan es dirigien a Prades, foren descoberts pel camí, i solament pogueren endur-se algun bestiar.

El dissabte següent, 28 de setembre, 45 homes de Poblet, seguits d'alguns traginers, es dirigiren novament contra Prades, però els sortí al pas el Bord de Cardona amb 5 cavalls i 50 peons. En la lluita mataren el cavall del de Cardona, i aquest, malferit i tot, es féu escàpol; a més, quedaren al camp 5 morts i molts ferits. Els homes del Valosell i Vallclara, vassalls de Poblet, també atacaren durant cinc dies als de Prades, fent-los pressió i no deixant-los sortir. Això animà a Poblet a demanar 100 homes més, per començar l'ofensiva en 29 de setembre, ja que com declarà el Mo-

nestir: "Encara que nosaltres siam religiosos no es cosa il·licita treballar per deffensió dels nostres bens qui son patrimoni de la Verge Maria".

Alguns han dit que Montblanch es féu del partit de Joan II, i que aquest, després d'haver pres Tarragona, en dirigir-se a 6 de novembre envers Montblanch, una delegació de la vila li féu entrega de les claus pel camí. No hem pogut comprovar aquest fet, en documents verídics. Solament, en Morera i Llauredó, en el seu estudi sobre el *Clos amurallat de Montblanch*, diu que el Cònsol en cap Joan de Vilafranca, fou titllat de partidari del Rei, i en conseqüència la Diputació ordenà la confiscació de tots els seus béns.

El cert és, que Joan II en 1464, tornà de Navarra a Catalunya, per dirigir personalment la guerra en el mes d'abril. En agost es trobà en el setí del castell i vila de Barbarà, la qual rendí. En 13 d'agost de 1464 i en 10 de març de 1465, Joan II era a Monblanch.

En 1 de maig de 1466 era a la nostra vila el Príncep En Ferran, fill del Rei Joan I, el qual escrigué a l'Abat de Poblet per tal d'avistar-se ambdós. El dia següent, tingué lloc l'entrevista. Es tractà de resoldre la lluita que feia prop de cinc anys durava entre el seu pare i D. Pere de Portugal.

Per aquest temps comença la decadència de Montblanch. Les guerres i les epidèmies que seguiren la deixaren tan delmada, que segons un document de l'època, feia basarda contemplar els carrers deserts i les cases caigudes. També les muralles quedaren malparades. Un document reial, conservat en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i despatxat en la vila de Montsó, 26 de gener de 1470, d'una manera extracte diu: "Tenint les muralles tanta extensió i havent decaïgut la vila per causes de les guerres, com per mortalitats, i considerant que els murs no poden resistir l'artilleria i enginys de la guerra dels temps, s'autoritza construir una gran fortalesa en el munt que hi ha en la vila, en el qual antigament solia haver dos Castells, i per antiguitat són vinguts en total ruïna, en tal manera, que avui solament aparen els fonaments d'aquells. S'autorisa als Cònsols de la Universitat, a construir el foso i muralla de bona Argamassa de Pedra, Cal i Arena i altitud necessària per a poder-se defensar". Es donen llargues disposicions: "Mossèn Joan Vilafranca,

era Capità de Castra, i també sia Capità de la dita fortalesa. Mort ell, sian els Cònsols Capitans. Els veïns poden edificar cases dins la fortalesa francas de cens.”

Aquest clos murat, no tingué mai efecte, i com més temps passava, menys objecte tenien les muralles i els seus portals. De manera que els valls o fossos es convertiren en llocs de pastures, fins que en el segle XVIII, les torres foren llogades per l'Ajuntament a particulars.

Després de tants plets haguts entre Montblanch i Poblet, respecte el terme de Prenafeta, el Rei féu donació a la vila, del Castell i lloc de Prenafeta, però Mossèn Joan de Vilafranca i els Cònsols de la vila, se'ls vengueren en 1472 al mateix Monestir per 5869 sous i 4 diners.

En 9 de febrer de 1479, arribà a la vila, provinent de Vilarrodona i Cabra, el cos reial de Joan II, el qual, des de Barcelona, on morí, era transportat per a enterrar-lo a Poblet. A Montblanch, fou acompanyat a la parroquial de Santa Maria per els Cònsols i la Noblesa. Allí es celebraren les cerimònies religioses de consuetud.

Els Diputats de la Generalitat, o sigui el Govern de Catalunya, estigueren a Montblanch en diverses ocasions, senyaladament en 5 de juny de 1490. La pesta de la granola els féu fugir de Barcelona, i com que solament podien habitar viles reials, passaren a Vilafranca del Panadés, d'on també els tragué l'epidèmia, essent empenyuts fins Montblanch. Aquí també feia estralls la pesta i causà la mort del Porter de la Diputació, Antoni Ferrer. En conseqüència, els Diputats resolgueren, en 3 d'agost, domiciliar-se definitivament a Cervera.

SEGLE XVI. — Altra vegada en 1501 es declarà la glànola a Barcelona, i el Consistori de la Generalitat, en 18 de juny, fugia cap a Montblanch.

Damià Forment, el cèlebre escultor de l'altar major de Poblet, tingué una casa llogada a Montblanch entre els anys 1527 a 1535. El marbre emprat per la construcció de l'altar era transportat en carros de Sarreal i Ollers, passant per La Guàrdia. A Montblanch, Forment tenia gent llogada per obrar el retaule. Per cert que en les condicions que s'establiren per a les mesures del retaule es diu: “De ample de

quaranta palms d'alva de Montblanch fins les polzeres, y de sol de terra fins alt cinquanta palms d'alva de Montblanch, so es fins al peu de la punta del retaule”.

Malgrat que a principis d'aquest segle es forma el raval entorn de l'Hospital de Santa Magdalena, la vila continuava en la seva decadència. Vegi's la descripció que en fa Enric Cook, el qual acompanyava el Rei Felip II en son viatge a Saragossa, Barcelona i València, en l'any 1585. El dijous 11 d'abril la comitiva arribà a Montblanch amb objecte de fer-hi nit, i Cook diu: “Es Montblanch una villa de 100 vecinos, poco mas o menos, y pertenece al Príncipe heredero del reino de Aragon de patrimonio, el cual tiene della el título de Duque de Montblanch. Está situada entre sierras a la ribera de Francolín, que passa por levante della, y hay una puente de piedra con cinco ojos, donde el rio pasa en el norte. Está de Tarragona 4 leguas, de Poblet, 1 legua, de Montserrat 9 leguas. Los ciudadanos todos son de una parroquia y esta está al norte de la villa y plaza; y no acabada. El monasterio de San Francisco, está al mediodía de la villa: el de Santa Clara a poniente fuera de la villa en un otero. El tercero de los mercedarios se cayó de viejo y no tiene más que las paredes; y sus religiosos por no morir de hambre se fueron a vivir a Tarragona. La República se gobierna por 3 cónsules y un baile que administra la justicia en nombre del Príncipe. Su casa es en la misma plaza, y la plaza está en medio del lugar y es cuadrada. Los ciudadanos todos por falta de la cogida que tuvieron cinco años, son muy pobres; de otra manera tienen harto pan, vino, y aceite en la Campaña, porque los demás ciudadanos son labradores. En tiempo de las guerras civiles que tenía el príncipe don Carlos con su padre don Juan, sufrió grande quantitat de enemigos, de lo qual sacó muchos privilegios y libertades. Tiene muy buenas fuentes y acequias y un monte en que cortan piedra los ciudadanos para hacer sus casas dentro de la villa, porque muchas de sus casas, o están caídas o se quieren caer. Las armas de la villa son las de Cataluña con un collado blanco y una azucena encima dél.”

Malgrat l'estat decadent i trist que ens fa de Montblanch Cook, deu anys més tard, el Papa Clement VIII, en Butlla

promulgada en Roma, Març de 1595, l'anomenà *vila de les més insignes de Catalunya*.

A darrers del segle XVI morí el Castlà Joan de Vilafranca, i deixava vídua a Anastàsia de Marlès. L'hereu d'aquest matrimoni, Francesc, prengué per muller a Elisabet de Montserrat de La Selva, i fou el darrer de la Família dels Vilafranca, fundadors de la vila.

SEGLE XVII. — Com ja hem dit, Francesc de Vilafranca, per successió del seu pare Joan, era el Castlà de la vila a principis del segle XVII. A poc es cregué en dret a la Castlània En Carles de Caldés, qui, junt amb Francesc de Gila- bert començaren a pledejar en la Reial Audiència. Resultat d'això que En Miquel Caldés hagué de pagar les costes de tot el procés.

En l'Arxiu de la Corona d'Aragó existeix un document que constata que en 4 de novembre de 1607. En Josep Janer alias *lo Frare de Montblanch*, fou gitat de Pau i Treva, a instàncies del Procurador fiscal de la Regia Cort, per haver entrat de nit a la dita vila, acompanyat de gent armada i tot fent resistència al Veguer, el noble senyor En Josep Lordat.

En 1613, vuit bandolers de la companyia dels Voltors, caigueren en poder de la Justícia. Tres d'ells eren de Montblanch, i foren tancats en una granja de Poblet, i després penjats a la forca.

De 1636 a 1639 el noble Francesc Desclergue entaulà un plet contra la Universitat i vila de Montblanch. Desclergue pretenia cobrar drets d'uns molins del Francolí, i alegava que les aigües corrents eren del domini públic. El Municipi remogué tots els privilegis concedits a la vila, especialment el de 3 de les Idus de maig de 1163, el qual concedeix a la Universitat el lliure i absolut domini de les aigües del Francolí. També el rescat de la vila d'Enric de Trastamara en 1460, amb totes les qüesties, delmes, i drets sobre els molins, forns, i hortes. En fi, el Municipi volia que els particulars que tenien molins, anessin a moldre als molins de la vila, per tal de descarregar de deutes a la Universitat.

Durant la famosa guerra dels *Segadors*, també sofí la nostra vila. En 1 d'abril de 1641, Mr. La Motte, nombrat

general de Catalunya per la França, sortí de Barcelona cap a Montblanch, per tal de formar l'exèrcit; i en el següent de 1642, també hi féu una estada per qüestió de la guerra. En el predit any 1641, Francesc Cabanyes, amb ses forces de catalans, establí son quartel a Montblanch, defensant en vàries accions el Coll de la Riba.

A 13 de gener de 1642 figura així mateix en la vila l'eminent català Josep de Margarit i de Biure, que tan gloriós paper desenrotllà en aquella guerra. En dita data escrigué a la Diputació per donar compte d'alguns fets d'armes ocorreguts contra els exèrcits castellans en el Camp de Tarragona. En 22 de setembre de 1642, foren cremats els Arxius de l'Ajuntament i de Santa Maria.

Durant les revoltes de Catalunya i França contra Castella, Montblanch era considerada una plaça d'armes forta i ben situada. Per això fou molestada continuament per una i altra part. Tantost era l'exèrcit francès-català, com el castellà, prenent i deixant la vila. El veïnatge vivia amb l'etern esglai, tant per els allotjaments com per el poc respecte a persones i coses. La sotregada més gran la rebé la vila en 27 de setembre de 1649, en què fou assaltada per les tropes castellanques comanades pel General Garay, composta de 7000 homes i 3000 cavalls. Els veïns foren expoliats i reduïts a la misèria. En 29 de desembre del propi any, el Santíssim Sagrament, custodiat en la Serra, fou retornat a l'església de Santa Maria.

En 1652 ocuparen la vila els exèrcits d'Espanya, amb soldats francesos, comanats pel general Joan Palavicino. Fou un any terrible per a Montblanch. Segons el Llibre de la Confraria del Gremi de Sastres, Notaris, Pellicers i Mercaders de la vila, a 21 de maig, d'ordre del Governador de la plaça, fou portat el Santíssim a la Capella de Sant Josep i Santa Teresa, que s'acabava d'edificar, i aquell dia mateix beneïda, per tal de convertir en fortaleza l'església de Santa Maria. El propi exèrcit abans d'abandonar la vila, tingué una pensada diabòlica. Després de saquejar, cremar i malbaratar el patrimoni familiar, obligà als veïns a treballar per la destrucció de l'església major i murs de Montblanch. El Procurador de la dita Confraria, que tots els diumenges passava la capta per la vila, s'escusa de no fer-ho

en els següents termes: "Item. A 16 de dit terser diumenge no se a captat per esser la major part de la gent de la vila a derrocar les muralles y fer les mines per a volar la Iglesia y Torres les quals jugaren y volaren dita Iglesia y Torres lo present dia a mitja nit per orde del Sr. don frei juan pelevesin general de la artilleria de la armada despanya". Al marge diu: "Volades eo derrocar la iglesia y muralles que fou a 16 de juliol a la nit de 1652".

Montblanch en 1642, segons Beaulieu

En 1658 les tropes castellanes s'hostatjaren a la vila i en càstig d'haver defensat la causa de Catalunya, obligaren als veïns a pagar les despeses.

Per aquest temps, Montblanch abatut, endressà un memorial a la Reina per exposar-li que des de 1639 venia fent molts sacrificis, i estava aclaparada per les enormes despeses que li reportava el manteniment dels quartels. A la vegada es dol de la destrucció de la casa de Déu pel general Palavicino, la qual obliga a celebrar els Oficis divins en una capella massa petita, per quin motiu la Universitat ha començat la reedificació del temple. Finalment, suplica que

mentre durin les obres siguin suprimits els allotjaments i els impostos.

Per aquest mateix temps, el municipi arrendà les pastures dels valls, o fossos. En 1684 es feren rogatives en l'església de Sant Miquel, davant la relíquia de Sant Macià, per tal de deslliurar la vila de malalties. Sembla que llavors encara no s'oficiava en l'església major i es celebraven les cerimònies religioses a la de Sant Miquel. En 16 de juny de 1685, implorant per la pluja sortí una processó de dita església, presidida per la relíquia de Sant Macià, envers la Serra pel Portal de Sant Jordi, i tornà pel Baluart i carrer Major.

SEGLE XVIII. — Durant la *guerra de Successió*, Montblanch fou una de les moltes viles que es declararen a favor de l'Arxiduc Carles d'Austria, el qual es dignà venir des de Valls a la vila en 5 de juliol de 1706. Per cert que el ric propietari Maties Mestre, veí de Montblanch, aixecà un bon nombre de gent armada a favor de Felip V, però els montblanquins li saquejaren i li cremaren la casa.

En el manuscrit d'En Castellví i Obando, i parlant d'aquesta guerra, es diu, que Salvador Alva, fill de Montblanch, comanava cent homes i que, des del Camp de Tarragona emprengué el camí del seu poble. Quan en tingué esment el Veguer Torres, adicte a Felip V, hagué d'escapar de Montblanch.

Constatem que en 23 d'abril de 1714, els Miquelets atacaren la vila pel portal de Sant Francesc, en el qual foren derrotats, però entraren pel Portal de la Font de la Vila (avui Bover) i mataren el llavors Veguer Joan Serra, servidor de Felip V. En aquesta ocasió era Notari de la vila Francesc Castelló, el qual en 1719 encara hi actuava; el Plebà era Joan Requesens i Baldrich. En 1714 s'imposaren a Montblanch les contribucions senyalades pel nou rei Felip V.

En 1708, el comte Staramberg, general de les tropes de l'Arxiduc, establí son quarter general en la vila. En setembre de 1714, allotjaren els veïns la brigada de Geroni de Solís i en l'hivern del propi any, el regiment de Guàrdies Espanyoles; del 9 de maig al 9 de juny de 1715, el regiment de

Montblanch a darrers del segle XVII

Droulot; i quasi tot l'any de 1716 al regiment de Dragons del Comte de Pezuela.

Durant el segle XVIII, distreuen les contínues angories de la vila els elogis que fan d'ella la majoria d'escriptors de Catalunya. En Jaume Coll, en la Crónica Seráfica, *Barcelona*, 1737, diu: "Es la villa de Montblanch una de las villas mas antiguas de Cataluña, y en tiempo de los reyes

de Aragon la mas ennoblecida; pues que de ella tomaba el título de Duque y después de Príncipe el hijo segundo de los reyes de Aragon. Está esta villa sita en un lugar muy ameno y saludable, y es tan abundante en aguas que se riega la mayor parte de su dilatado término”.

En l'Arxiu del Convent de la Serra, hi ha un manuscrit redactat en el segle XVIII, on es llegeix: “que siendo la envidia de muchas villas de Cataluña, se miraba casi señora de todas: villa que fué distinguida y honrada habitación de varios reyes; los cuales en ella celebraron cortes, y la dejaron envanecida con especiales gracias y privilegios, por cuyo motivo no dudó la Santidad de Clemente VIII llamarle: VILLA DE LAS MAS INSIGNES DE CATALUÑA”.

En 23 de març de 1752, l'Ajuntament acordà la construcció de les mesures del pallol. Després de tractar amb el mestre de cases Josep Badia, i de senyalar l'emplaçament junt a la casa del Rvt. Josep Llopis, fins al carrer que dona al de la Regina, l'Ajuntament es comprometé a pagar 300 lliures per les obres.

En 1766, els dos mercats setmanals eren el dimarts i divendres, com ara, i les dues fires en 28 d'agost i 21 de desembre, refoses ara en la del 8 i 9 de desembre. La vila disfrutava encara d'algunes regalies del Comú i del Clero. En les afores tenia 2 ponts públics i 10 molins.

En 1764, quan Fr. Sebastià Coll visità la vila, també parla de la decadència i compta de 400 a 500 veïns.

Caresmar, en la Carta sobre la població de Catalunya al Barón de la Linde, *Barcelona*, 1780, diu: “Montblanch té ara 400 cases, i en temps dels Reis d'Aragó passava de 800. Se veuen carrers sencers arruinats. Hi havia 15 Gremis de diferents oficis, una bona fàbrica de pergamí, i tres hospitals”. (Serien els de Sant Bartomeu, la Serra, i Santa Magdalena).

Felip V, amb el decret de Nova Planta, suprimí les Vegueries i establí a Catalunya el règim en Corregiments i partits de Castella. El Corregidor de Tarragona tenia a les seves ordres dos Batlles majors; un amb residència a Tarragona i l'altre a Montblanch. L'establiment de la batllia major de la vila va produir-se en 8 de novembre de 1774. En 1787, constituí en el Partit de Montblanch, tots els pobles

de l'antigua Vegueria: Aleixar, Arbolí, Albi, Blancafort, Barbarà, Biure, Belianes, Belltall, Bisbal, Bellprat, Conesa, Cornudella, Sarreal, Ceballà, Capafons, Ciurana, Cabra, Ciutadilla, Cirera, Cabacés, Cervià, Espluga de Francolí, Espluga Calva, Farena, Febró, Falcet, Forés, Figuera, Figue-rola, Guialmons, Gratallops, García, Guàrdia dels Prats, Lilla, Llorens, Llorach, Maspujols, Musara, Montreal i Ca-brera, Morera, Montbrió de la Marca, Maldà, Maldanell, Marçà, Margalef, Miralles, Masroig, Nalech, Omellons de Nagaya, Olles, Prades, Pradell, Poboleda, Pira, Pontils, Passanant Porrera, Piles, Pratdip, Pont d'Armentera, Ro-jals, Riba, Rocallaura, Rocafort, Rocafort de Queralt, Rau-rich, Samunta i la Plana, Sagué, Santa Perpètua, Salmella, Segur, Solivella, Tivisa, Torroja, Torre del Espanyol, Ull-demolins, Vilaplana, Vilanova de Prades, Vallbona, Vilama-jó o Vilet, Vilaret, Vilella Alta, Vallfogona, Vinebra, Va-llespinosa, Vilella Baixa, i Vallvert.

Aquesta gran Vegueria s'ha convertit actualment en Par-tit Judicial amb 29 pobles.

En 11 de juliol de 1792, de quatre a set de la matinada, caigué una mànega d'aigua en la Conca de Barbarà. A Montblanch s'inundà la Plaça i el Carrer Riber. L'Anguera baixà amb tanta fúria que s'endugué les baranes del Pont de la Fusta, i el Molí de la Comunitat. A Vilavert s'emportà una rècua d'animals amb llurs càrregues, i el que és més de doldre, els seus propietaris, junt amb dos veïns més de dit poble. Més avall, una casa amb set persones, i el Pont de la Riba. Arrossegà molins, i cases amb tota la gent que hi havia. La carretera de Reus quedà totalment destruïda. Per ordre de D. Josep Ignaci de Castellví, els Prohoms feren infor-mació dels danys, que estimaren en 300,000 lliures.

SEGLES XIX I XX.—A principis del segle XIX, era Alcal-de corregidor de la vila D. Antoni Becerril i Hinojosa, el qual féu bastir les Fonts, Major, i de Sant Francesc.

En les *Efemérides de España*, del divendres 22 de febrer de 1802, núm. 211, es llegeix que l'Ajuntament de Mont-blanch anuncià la provisió de Càtedres de Gramàtica i Re-tòrica sota el salari anyal de 300 lliures catalanes, descomp-tant 10 lliures per habitació i aula. Els estudiants forasters

de Gramàtica 11 lliures i els de Retòrica 15. Els de la vila no res. Signa: Salvador Alba i Molins, Notari i Secretari de l'Ajuntament.

Els anys que durà la Guerra de la Independència foren de prova per la nostra vila.

En 24 de febrer de 1809, el General Reding comanant 10,000 homes hi celebrà consell de guerra, a l'objecte de determinar si lliuraria batalla als francesos o es retiraria a Tarragona. S'acordà fer oposició a l'enemic, i sortir de Montblanch el dia següent. De la Comunitat de monjes de la Serra, en sortiren 19, i el Plebà Josep Canyelles pujà al Convent per advertir la conveniència d'abandonar-lo del tot.

La batalla lliurada prop de Valls, i en el lloc conegut per *Pont de Goy*, fou desastrosa per l'exèrcit que sortí de Montblanch. Ferit el capdill Reding, fou transportat a Tarragona, on morí pocs dies després. En 27 del propi febrer de 1809, entren a Montblanch, els francesos vencedors de l'acció del *Pont de Goy*, i s'hi queden durant tres setmanes. En el 26 d'agost i 30 de novembre tornaren els francesos comandats per Macdonald. Les tropes foren allotjades i mantingudes per els veïns.

A la caiguda de la tarda del 23 d'abril de 1810, la vila vegé arribar derrotat l'exèrcit del General O'Donell, el qual en el propi dia lliurà una desastrosa batalla contra Suchet, a Margalef, prop de Lleida. En 25 d'agost de 1810, fugint Macdonald de Reus cap a Lleida, tingué de sostenir un combat prop de Montblanch amb la brigada Georget; i un altre en el Coll de les Moles, contra les tropes de Pere Sarsfield, que li causaren la baixa de 400 homes entre morts i ferits, i més de 100 presoners.

En 17 de gener de 1811, els francesos eren altra vegada a la vila. Durant aquest any el blat es vengué a 22 duros la quartera.

En 5 d'abril de 1811, el General Harispe, anant de Barcelona a Lleida, hagué de sostenir un combat prop de la vila amb el célebre guerriller català Josep Manso. En 28 del propi abril els francesos encara eren a Montblanch, ocupant el Convent de la Serra, que anaven a fortificar.

A l'objecte de molestar continuament als francesos que sitiaven Tarragona, una columna de Miquelets amb Soma-

tens de la Comarca, el 6 de maig de 1811 atacaren a Montblanch, ocupat per un destacament francès, i si bé no lograren apoderar-se del Convent de la Serra, obligaren als francesos a demanar nous reforços. A 23 de maig de 1811, es dirigí Pere Sarsfield a la vila, i posà molt apurat a Anné, capdill d'un batalló francès. Acudí Suchet per a salvar-lo, però es vegé forçat a abandonar aquell lloc per ésser constantment atacat.

En 27 de juny de 1812, els francesos s'emportaren a Tarragona el Plebà Josep Cañellas, i els veïns, Josep Borda, Llorenç Sanromà, Joan Jover, Ramon Guarro, Jaume Puigencé, Pau Giol, Martí Oller, Serafina Pedrol i el seu marit Agustí, els quals foren rescatats després per 2500 duros.

En 27 d'agost de 1812, quatre pagesos de Passanant foren penjats pels francesos a la Plaça de Montblanch, després d'escurar els diners i les mercaderies d'aquell poblet i amb promesa de salvar-los de la mort.

En 1821 es dividí Catalunya en 25 partits judicials; un d'ells es constituí a Montblanch, que comprenia tots els pobles de l'antiga Vegueria.

Esclataren després les doloroses lluites entre lliberals i absolutistes. En 1822, el General Manso es veu obligat a convertir altra vegada el Convent de la Serra en fortalesa; i el propi any, Montblanch fou pres de les flames.

Més tard, en les lluites de la guerra dels set anys, a més de cremar els Convents de la Mercè, i Sant Francesc, s'originaren a Montblanch escenes ferotges. El batalló primer lleuger de Valls, fundat en 1 de gener de 1834, i compost de més de 700 places, estigué de guarnició a Montblanch de 1834 a 1835. Aquest batalló sostingué un notable fet d'armes en 26 de maig de 1835, contra 300 facciosos del Llarch de Copons, i de Grisè, que s'introduïren secretament i de nit a la vila, sorprenent al guardià de la presó, a qui mataren d'una descàrrega. No obstant, cinc milicians, ajudats per set soldats malalts del regiment de Saboya, des del pis alt de la presó combateren els 300 homes, causant-los-hi moltes baixes. El subtenent D. Antoni Gavalda i Martí fou mort a punyalades. Els defensors lograren sostenir-se més d'una hora, el temps necessari per arribar nous reforços, dispersant així la facció. Entre les baixes d'aquests, figura

la del facciós de Montblanch Josep Baliu, la del capdill Cisquet de l'Espluga, la d'un oficial del Pont d'Armentera, i molts ferits. El destacament del batalló de Valls, tingué, a més de les del tinent Gavaldà, i el centinella Josep Alsina, altres sensibles pèrdues.

Molts records guarda la vila d'aquelles lluites intestines. Alguns d'ells seran esmentats al descriure els Convents de Sant Francesc i de la Mercè.

Una data trista per la vila fou la de Sant Bartomeu de l'any 1843. La pluja torrencial d'aquell dia motivà la inundació de la Comarca, arrebassant arbres, sembrats, cases, i munió de persones. També fou molt trista la inundació del dia de Santa Tecla de 1874. Tot fou arrassat, i les víctimes foren en major nombre. Les viles que més gemegaren foren Montblanch i l'Espluga. Aquestes tristes jornades són conegudes per *Aiguats de Sant Bartomeu, i Santa Tecla*. En 1863 arriba el primer tren a Montblanch.

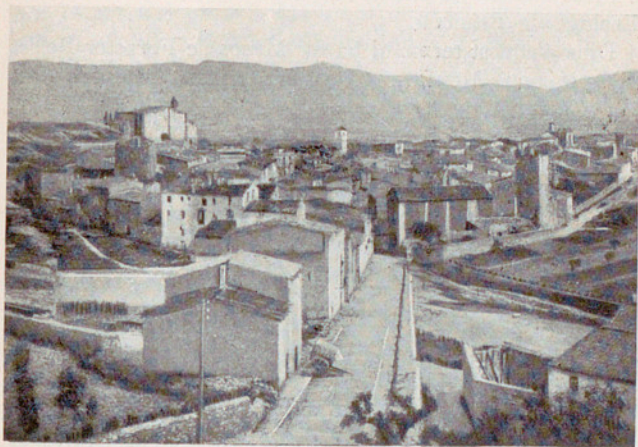
L'edifici del Jutjat fou inaugurat el 23 de setembre de 1890; i la Presó el mateix any. El Govern de Madrid el suprimí en 1893, afectant a la vila en el seu moviment i interessos materials. El poble logrà instaurar altra vegada el Jutjat, en setembre de 1926 i fa poc el Govern tractava d'annullar-lo definitivament; però la voluntat ferma de tothom s'hi oposà, i la cosa no es tirà endavant.

El segle XX ha vist a Montblanch les Festes de la Coronació de la Mare de Déu de la Serra (1906); les de l'entrega de la Senyera a l'Orfeó, febrer de 1922. Del 12 al 19 d'agost de 1928 es celebrà en la casa Josa, la primera Exposició del Llibre. En 27 d'abril de 1930 les Festes d'Homenatge a Prat de la Riba, i al sortir aquesta GUIA tal vegada es celebri la fusió de les dues festes Majors, i de Sant Miquel, en la de la Mare de Déu de Setembre, patrona de la Serra.

Acabarem fent esment de l'*Aiguat de Sant Lluc*, dissabte 18 d'octubre de 1930. També delmà tota la Conca, destruí camins i carreteres, i ofegà dues dones a Solivella, convertint-se a Tarragona en veritable catàstrofe.

DESCRIPCIO

Montblanch, com ja havem vist, fou vila reial, erigida en ducat i de les més il·lustres de Catalunya. Situada a 30 quilòmetres de Tarragona, a la vorera dreta del Francolí, i a 350 metres d'altura, exten son caseriu per les fal·des de llevant del toçal de Santa Bàrbara. La població des del seu origen ha passat per moltes vicissituds. El primer cens és

Montblanch des de la Serra

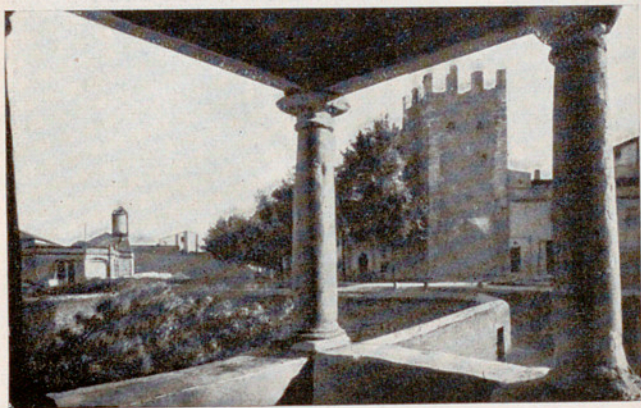
de l'any 1359, quals 457 focs o famílies donen un total d'uns 2300 habitants. En el primer terç del segle XV suposem seria major el nombre d'habitants. La despoblació començà després de les guerres de Joan II, senyaladament a primers del segle XVI, quan la pesta delmava la Conca. En 1585 contava unes 100 cases (uns 500 habitants). En 1764, de 400 a 500. En 1780 no tenia més enllà de 400 cases, que a raó de 5 habitants serien uns 2000 escassos. Segons Espinalt, en el seu *Atlante Español*, en 1781 contava amb 900 veïns.

En 1832 unes 625 cases, i en 1848 igual amb prop de 4000 habitants. El cens de 1877 i el de 1887 és d'un promedi de 4700 habitants. De 1889 a 1892 uns 4900. El cens de 1930 suma unes 1000 cases amb 4694 habitants.

L'Ajuntament, compost d'Alcalde, 2 tinents d'alcalde i 13 regidors, té agregats els poblets de Lilla, Prenafeta, Guàrdia dels Prats i Rojalons. En 1905, es contaren en tot el domini de l'Ajuntament 5,328 habitants.

El terme municipal afronta al Nord amb els de Blancafort, Solivella, i Pira. A Llevant amb els de Barbarà, Cabra, Figuerola, Miramar i Fonscaldes. A Migdia, amb els de Picamoixons, La Riba, Vilavert i Rojals. A Ponent amb l'Espluga de Francolí.

Dins d'aquest terme hi ha els Masos de Foraster Belart, Adrogué nou, Monfà, Coronel de Voltas, Pedrolet, Joan

Torre dels cinc cantons des del Molt dels Capellans

Gassol, Francisquet del Mas, Palleta, Gurdíós, Sabatera, Co, Madí, Josep Gassol, Cassimiro, Catau, Magrané, Paella (Joan Sanromà), Pauet Manuel, Paula, Fustera, Port, Andreuet, Magí, Mestres, Portuguès, Eduard Xalapeira, Mirona, Senyor Pere, Pataca, Lluiset, Miret, Organista, Vellet, Maginet, Petrus, Nou, Vell, Pasquala, Llort, Ponet,

Fam, i Poblet. Els Molins de Furió, Castellví, del Sala o del Pas, Pont de la Fusta, Vent, Farga,, Llorach, Vall, Vinyols, i Malet. Hostal del Pobre, Caseta del Biscarri, Caseta del París, Cases del Drapaire, Pallisses del Jové, Carlons, Francisquet del Mas, Paula Fustera, Malet, Benito, Anima (Farriol), Jant, Paleta, Guexet, i dessota la Serra. Rajo-leria del Moles, Forn de guix del Boada, Caseta de l'Hort del Portuguès, Caseta i Hort del Calderé, Casilles dels Ferrocarrils, i de Peons de Carreteres, Caseta i aljub de l'Anima (Farriol), Teuleria del Diabló, Caseta de la Pasqua-la (Pou de Neu), Teuleria del Mentides, Torreta de l'oncle, Casalot, Torreta del Bellvé, Catau, Ermites de Sant Joan i Sant Josep, Ruïnes dels Molins de la Vila, del Can de la Sallida, i del dessota les Basas de Fau.

Estació

El Jutjat de primera instància és d'entrada, amb un secretari o actuari. Hi ha caserna per a la guàrdia civil instal·lada al carrer de Santa Tecla, amb residència d'un tinent. A la Plaça Major, hi ha l'Administració de Correus; la de Telèfons és a la Plaça de Sant Miquel.

L'antic Estudi Major es traslladà a Lleida durant l'Edat Mitja, però la vila sempre ha tingut escoles. Actualment l'Ajuntament paga les despeses de personal i material de l'ensenyança de nois i noies. Les Religioses Carmelites de la Caritat, obriren classes de nois i noies, primer a l'Hospital, i en 1 de setembre de 1928, en el Casal dels Josa.

FONDES. — La de l'*Estació*, i *Nova*, en el carrer d'Aguiló, tocant al ferrocarril. La de *Sant Miquel*, davant de l'Església del mateix nom, la de *Palau* a la Plaça Major. A més, l'Hostal de *Farreró* o *Colom*, en el carrer de la Civaderia, a vint passes de la Plaça Major; l'Hostal dels *Angels* en la Plaça del propi nom, i la Posada del *Centro* en la Muralla de Santa Tecla, i enfront del Cinema.

En 1880 existien els Hostals del Conchas en la carretera de Reus; del Mesnàs, tocant a Sant Francesc; de Masalles al Portal de Sant Francesc; del Casaca, en la Plaça tocant a la Font Major; del Portuguès, dalt de l'empedrat de la Plaça; i la Casa Magret. Aquesta família caritativa, donava posada gratuïta als pobres que es trobaven de pas.

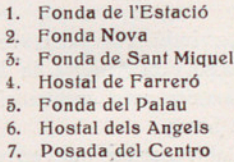
La il·luminació pública és elèctrica, i té conducció d'aigua per les cases. Des del seu origen, la vila sempre ha estat rica en fonts. La *Font del Vall* (el fossó de la muralla), una de les més antigues, situada al començar el carrer del propi nom i a l'encreuament amb el de *Ramon Canto*, desaparegué en 1872, essent substituïda per la *Font de Sant Marçal*, posada en la placeta del mateix nom. Fou inaugurada en 1892 essent alcalde D. Ramon Riba i Borràs.

Altre de les antigues era la *Font de la Vila*, situada a la sortida del riuot de la vila, dessota l'Hort del Malet i a pocs passos del Portal de Bové. Eren tres canelles en un fons, on es devallaba per deu esglaons. Desaparegué vers 1886 i ha estat substituïda per la del *Portal de Bové*, amb rajoles de València, i setials. Ostenta la data de 1923.

També de les primitives era la *Font del Comú*, situada fora muralla, en el camí carreter que devalla al Molí del Pas, en el marge de la dreta, i d'una sola canella, i abeurador de pedra bastant gran. Desaparegué vers 1880.

La *Font Major*, situada junt a la Plaça, i a l'entrada del carrer que porta aquest nom, ostenta en son ampla parament un escut amb les armes d'Espanya i la data de 1804. L'abeurador és de grans dimensions.

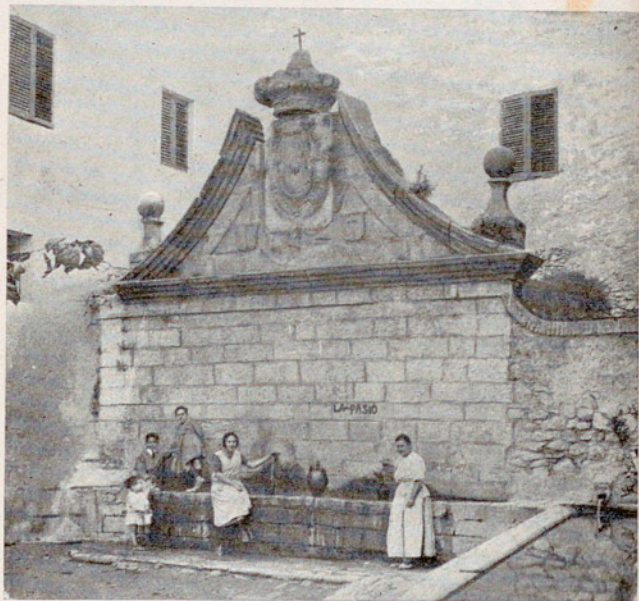
La *Font de Sant Francesc* consisteix en un obelisc quadrangular, amb els quatre corresponents dolls. Fou inaugurada en 1828. Era rodejada de pilars enlassats amb cadenes de ferro, i l'abeurador al costat; però al reformar-se la Pla-

Indicació de Fondes

ça, en 1928, es posà solament l'obelisc al mig, i l'abeurador a un extrem.

La *Font de l'Arrabal*, a la sortida del carrer Major, i el començament del Baluart de Santa Anna. També fou inaugurada en 1828, i no té cap particularitat artística.

Font Major

La indústria venia representada per 15 Confraries o Gremis. Fou famosa la Fàbrica de pergamins, que segons els nostres avis, estava situada al costat de l'Esglesieta de Sant Josep.

Cal recordar que envers 1499, Joan Luschner, impresor, comprà a Francesc Medina de Montblanch una gran partida de pergamí per les estampacions que es feren en el Monestir de Montserrat durant el dit any, i el de 1500.

Actualment, el comerç és important, centralitzat en el Carrer i Plaça Major, on poden proveir-se de tot tant els

veïns de la vila com els dels pobles de la Comarca. Es celebren Mercats els dimarts i divendres; i per atendre les necessitats de l'economia pública i del comerç, hi ha sucursals dels Bancs d'*Espanya*, de *Reus*, de *Valls*, *Espanyol de Crèdit*, i de *Roma*, en el carrer Major. També del Banc *Comercial* de Barcelona en el carrer Pere Berenguer, i Ducat. Actualment es construeix en el carrer Major una Caixa d'Estalvis.

Perspectiva de Santa Maria

A més, hi ha Fàbriques de teixits, de gomes, d'alcohols, de vi, i d'aiguardents, sabó i d'altres productes.

La indústria de l'espardenyeria, que havia estat molt floreixent en la vila, en aquests darrers anys ha quedat quasi extinguida. El terme està sembrat de blat, cibada, llegums, vinyes, avellanes, trumfes, pins i alsines. En molts llocs hi ha caça abundant.

El comerç d'exportació de vins és considerable. Davant la *Torra dels cinc cantons*, i junt a la via del carril, hi ha l'edifici del Sindicat Agrícola de Montblanch i de la Conca.

El servei religiós resulta atès per les dues parròquies de Santa Maria, i de Sant Miquel, i l'església del Convent de la Mercè. Les de Sant Marçal, Santa Tecla, Sant Josep, i

Santa Magdalena, oficien molt poques vegades a l'any. El Rector de Santa Maria, ostenta el títol honorífic de Plebà, i antigament el de Deganat, amb cúria pròpia. L'escripció de l'Església, instituïda en l'origen de la vila, també ho era de la vila. La comunitat consta de 10 preveres. Sant Miquel, que és parròquia des de 1878, té un Rector i dos Vicaris.

De Montblanch surten molts camins i carreteres, que fan de la vila un bon centre d'excursions. De Sant Francesc parteixen en Y grega, per la dreta, la carretera de Reus (28 quilòmetres), i per l'esquerra, la de Valls (17 quilòmetres). Al començar aquesta, i davant de la Caseta dels peons, hi ha el ramal que passant per fora la vila, i salvant el Francolí per un pont va a raure a una altra Y grega. A la dreta la carretera de Santa Coloma de Queralt (26 quilòmetres), la qual davant de La Guàrdia té el ramal que va a Belltall (18 quilòmetres). Abans d'arribar a Solivella embranca la de Blancafort. A l'esquerra, la de Lleida, la qual passant per l'Espluga i Vimbodí, als 13 quilòmetres deixa la Conca.

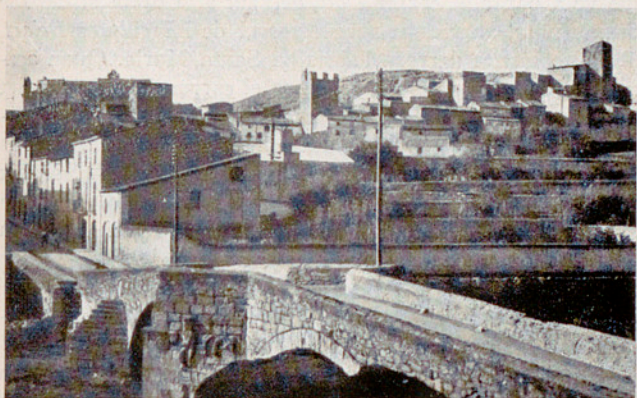
El ferrocarril fou inaugurat el 15 d'abril de 1863.

Del Carrer d'Aguiló i junt a l'estació del ferrocarril surten els automòbils de les Empreses; *Conquesa, Hispano Targarina* i *Hispano Igualadina* (les hores de sortida i preus van al final d'aquesta Guia).

De lluny i des de qualsevol lloc, la vila de Montblanch presenta pintoresc aspecte. Si es ve del costat de Tarragona, destaquen en primer terme, el Convent de Sant Francesc, les torres i fragments de murs del clos fortificat i en bigarrat conjunt el caseriu, presidit pel cloquer de Sant Miquel, i el gran massís de l'església de Santa Maria, que ocupa el lloc més enlairat. Si es ve de Lleida, sorprenen els murs i torres que formen el *Baluart*, que tanca el barri ròneg de cases, i surmuntat tot per les parets colrades de l'Església Major. És l'aspecte més bell, i sembla que Montblanch visqui en plena Edat Mitja. Si es ve de Santa Coloma es veu la població estesa en tota la seva llargària, tot confonent-se amb les serres negres de Rojals. Al mig, el Portal de Bové; a la dreta, la *Torre dels Cinc Cantons*; i al darrera, el Plà de

Santa Bàrbara, amb les edificacions de la seva falda, sempre dominades per l'Església.

La vila consta de 52 carrers. La majoria conserven el nom primitiu. Altres que no en tenien o s'han obert de nou, fa uns vint anys, l'Ajuntament acordà posar-hi rètols que recordin coses relacionades amb la població. Per a recorre'ls tots caldrà situar-nos a la Plaça de Sant Francesc, i

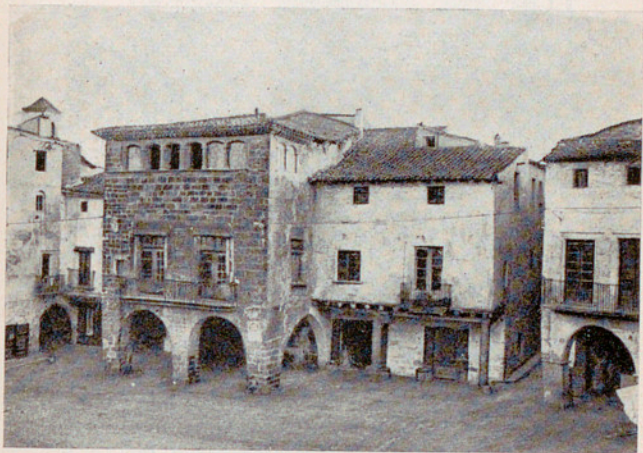
El Baluard i el Raval

entrar pel Carrer Major. Antigament aquesta via tenia diferents denominacions. Primer era de *Framenors*, i successivament, *Sant Miquel*, *Sant Roc*, i *Sant Cristòfol*. La muralla, banda de fora, s'anomena de Sant Francesc, i banda de dins i antigament *Lo Mur*. Entrem per la dreta, avui *Muralla de Jaume II*. Desseguida trobem el Portal dit de *Barcelona* (però del Castlà) i a l'esquerra el carrer del *Cementiri vell de Sant Miquel* o de la *Fusteria*. Impròpiament s'hi posà el rètol de *Carrer de Wilson*. Aquest té una travessia sense cases i moderna, anomenada de *Sant Carles*, o *Carles Monfar*. Seguint l'interior de la Muralla, ve el carrer de *Corts*, i el *Portal de Bové*. Davant d'aquest, la placeta *Prat de la Riba*, amb la moderna Font. Aquí comensen els carrers *River*, *Pere Degui*, i *Font de la Vila*. Seguint

aquest es troben els dels *Jueus* o *Juderia*, i el *Riuot*. Segueix la *Muralla d'Alfons III*, que travessa el carrer del *Rei en Jaume*, el qual, comença en el d'*Alenyà* i *Plaça de Santa Tecla*. Al tombar la *Muralla d'Alfons III*, junt a la *Torre dels cinc cantons*, es deixa a l'esquerra el llarg carrer de *Santa Tecla* i s'aconsegueix el carrer *Major*. A part de fora tenim la *Plaça de Santa Anna* i *Baluart de Santa Anna*. Seguint per l'interior es puja pel carrer de la *Volta*, que ve a parar al carrer *Dalt*, deixant a la dreta el del *Joc de la Pilota*, atravessat aquest per el de l'*Escultor Belart*, el qual comença darrera l'absís de Santa Maria. Quan acaba el del *Joc de la Pilota*, comença el carrer del *Mur*, tenint a la dreta petits carrers sense nom i sense sortida per tapar-los la muralla. A la dreta es deixa la bretxa del *Baluart* dita *La Rasa*, i tot seguit es baixa al carrer del *Castell*. Segueix el del *Portalet*, que té a la dreta un altre que no passa, i a l'esquerra el de *Solans*. Per aquí es baixa al *Riuot*, i a la *Plaça de Sant Marçal*. Entrem al carrer de la *Font Major*, atravessat per el de *Regina*, i *Font del Vall*.

A la dreta, un carreró que mena a la muralla, interrompuda pel l'edifici anomenat *La Fàbrica*. Tot seguit es troba el *Portal de Sant Jordi*, enfront del qual, i a l'esquerra hi ha l'antic carrer de *Bonaire*. Del *Portal de Sant Jordi* a la *Plaça de Castellví*, l'anomenen avui de *Poblet* i *Teixidó*. Seguint la *Muralla d'Alfons I*, es deixen a l'esquerra els carrers de *Parlaments*, i de *Fra Anselm Turmeda*. A l'arribar al carrer *Major* cal tombar a l'esquerra, i es troba també a l'esquerra el de *Bonaire*, i a la dreta la *Plaça de Sant Miquel*. Mirant el frontís de l'església, a la dreta, el de *Cementiri Vell de Sant Miquel*, avui *Wilson*; a l'esquerra el de *Corts*. Seguint el carrer *Major*, a la dreta *Pere Degui*, i *Corts*. Desseguida els quatre cantons, tenint a la dreta *River*, i a l'esquerra *Pere Berenguer de Vilafranca*, *Ducat*, i *Josa*. Enfront d'aquest el carrer de *Sant Josep*. Segueix a dreta i esquerra el de *Plebania*. Aviat a l'esquerra *Molins*, a la dreta els de *Sant Cristòfol*, i *Marlés*. A l'esquerra *Dalè*, i *Volta*. Sortint pel carrer *Major*, trobem *Plaça* i *Arrabal de Santa Anna*. Al devallar deixem a l'esquerra el carrer de l'*Acèquia*, que surt al camp, i a la dreta el de l'*Hospital*, que surt a la *Plaça de Santa Anna*. Passat el *Pont Vell*,

cal tombar a la dreta i per la carretera d'enllaç dirigir-se altra vegada envers la vila. Ben tost es deixa a la dreta *Plaça* i *Muralla de Santa Anna*, i entrant per el carrer de *Jau-me I*, es deixen a la dreta els de *Sant Josep* i d'*Alenyà*; a l'esquerra *Forn de la Vila*. Entrant a la dreta pel de *Santa Tecla*, es troben: a l'esquerra *Plebania*, a la dreta *Plaça de Santa Tecla*, a esquerra *Sant Cristòfol*, i *Marlés*.

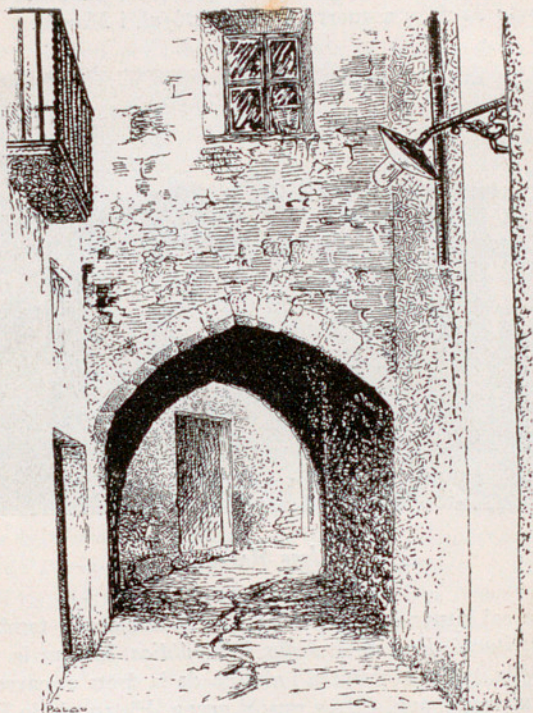

Plaça Major

Ara cal situar-se a la *Plaça Major*, nomenada també de la *Constitució*, *Prat de la Riba*, i *República*. Mirant la Casa de la Vila, tenim al darrera i al recó de la dreta el carrer de la *Civaderia*, el qual forma una Y grega. El troç de la *Plaça* que bifurca amb el que va de *Major* a *Vilanova del Mercadal*, l'anomenen de *Desclergue*, però encara hi ha enganxat l'antic rètol de *Civaderia*. Vulgarment també se'n diu de la *Pisaire*.

Sense deixar la mateixa situació en la *Plaça* tenim a la dreta *Pere Berenguer de Vilafranca*, i el *Ducat*. Al davant tenim el d'*Hortelans* (antiguament les *Grasses de Santa Maria*), el qual té a la dreta el de *Josa* i a l'esquerra el de *Solans*.

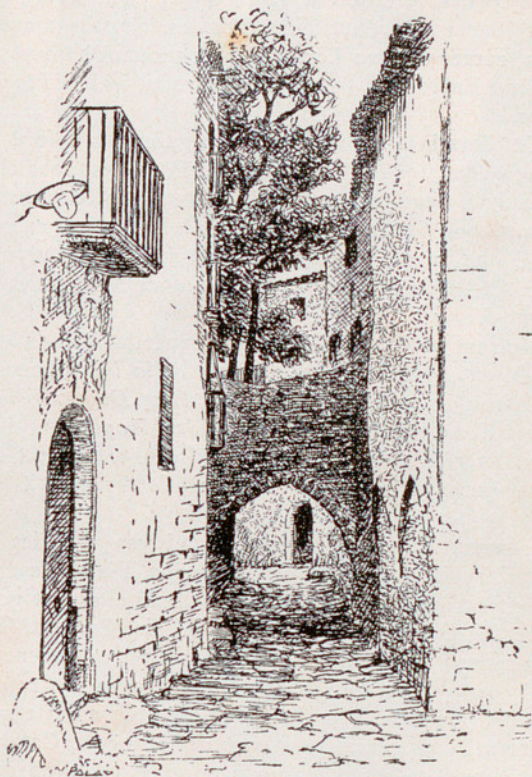
A dalt, rodejant l'absis de Santa Maria, el de l'Escultor Belart. Mirant altra vegada a la Casa de la Vila, tenim a l'esquerra, *Regina*, i *Font Major*. Al darrera nostre, *Vilanova del Mercadal*, i *Guimrós* (corrupció de Guillem Ros). Seguint el de *Vilanova*, es deixa a l'esquerra *Civaderia*, a

Carrer de Civaderia

la dreta *Guillem de Llordat*, i es surt a *Fra Magí Català*, que acaba a la dreta amb el de *Paraments*. Es troben abans, *Font del Vall*, *Plaça Castellví*, i *Sant Isidre*. Aquest canvia més avall amb el títol novell de *Fra Magí Català*, *Guimrós* desemboca a *Font del Vall*. Seguint el de la *Font Major* a l'esquerra trobem *Ramon Cantó*, i *Xolladors*. Dreta, *Travesia del Riut*. Al sortir a la *Plaça Sant Marçal*, s'entra al

carrer de *Font del Vall*, que té a l'esquerra *Xolladors* i *Ramon Cantó*. A la dreta *Muralla de Pere III*, qui té a l'esquerra *Guimrós*, i *Guillem de Llordat*: travessa *Fra Magí Català*, i acaba a *Bonaire*.

Carrer dels Jueus

El carrer de *Solans*, que comença en el d'*Hortelans*, ve atravessat per *Estudi Major*, i *Degà*, en el qual, desemboca el de la *Pleta*. Segueixen *Vilasaua*, *Duesaigües*, i al fi *Portalet*, *Plaça de Santa Maria*. Mirant la façana tenim a la dreta, *Escultor Belart* i al davant de la *Presó*, el de la *Pedrerà*. A l'esquerra, *Estudi Major*, i *Castell*. Seguint

aquest, ve la travessia de *Vilasauva*, on desemboca el carrer del *Plà*. A l'esquerra, *Duesaigües*, i a la fi *Portalet*. A la sortida del *Portalet*, *Pujada de la Serra*. Deixem a l'esquerra la *Muralla de Sant Jordi*, i a la dreta carrer de *Leonor d'Urgell*. A esquerra, el camí que en Y grega porta a Sant Joan i a la Santíssima Trinitat. Seguint amunt, a la dreta, carrer d'*Irene Làscara*. A continuació, travessia sense nom. Enfront, a l'esquerra, *Serrallo*, i al fi *Plaça de la Serra*.

Cal devallar fins al *Portalet*, seguint per defora la *Muralla de Sant Jordi*, i al davant del Portal es troba el carrer del *Reboll*. Seguint per fora la *Muralla de Sant Francesch* i *Muralla de Santa Anna*, es deixa a la dreta el carrer d'*Aguiló*, que va del *Portal de Bové*, fins a l'*Estació*, i més amunt a l'esquerra el *Portal de la Tresona*, avui carrer de *Jaume I*.

Entrant pel *Portal de Bové*, esquerra, *Muralla de Jaume II*, enfront *River*, i dreta *Font de la Vila*. Seguint carrer *River*, es troben a l'esquerra, *Pere Degui*, *Trinquet*, i *Jaume Conesa*. A la dreta, *Plaça dels Angels*, on desembiquen *Juderia*, i *Forn de la Vila*. El de *Pere Degui* és atravesat per *Jaume Conesa* i surt al *Carrer Major*.

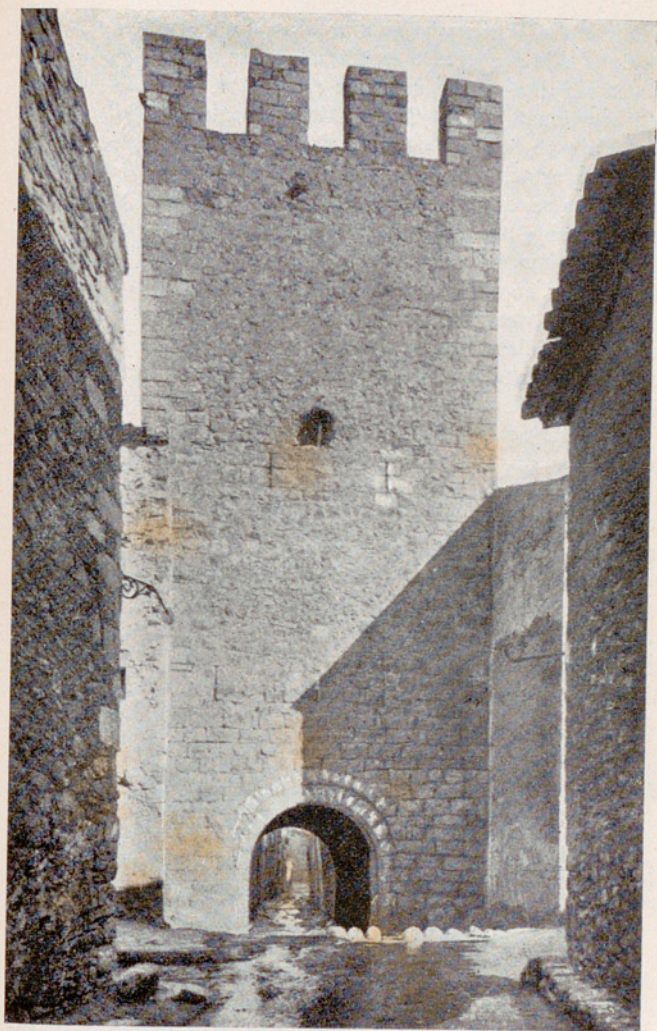
FORTIFICACIONS. — De les primitives muralles que cenyiren la vila per el Pla, el riu Regina, Plaça, i carrer Major, no en queda res. Les actuals, deuen el seu origen, a les ordres de Pere IV, de fortificar Lleida, Cervera, Tàrraga, Montblanch i Poblet. Sembla que les obres començaren en 1366, per quan el Rei des de Lleida, 19 de febrer de 1367, diu: "Al feel nostre lo Veguer de Montblanch o a son lochtinent salut et gracia. Per part del Prior de Catalunya es estat dauant nos proposat que nos per vigor de una letra per nos feyta a la Universitat de Montblanch continent entre les altres coses que la dita Universitat pusca forçar tots e sengles lochs dins la dita Vegueria constituïts que haien acostumat de recullirse ab lurs bens dins la dita Vila de Muntblanch e qui no haien Castell ne fortalea en la qual se puxen defendre ab lurs bens, que haien a contribuir ab la dita Universitat en les obres dels murs e valls que ara se fan en la dita Vila forçats los homes dels lochs quel dit

rrer
A, la
l'es-
Leo-
ta a
a la
sen-
e la

Mu-
rrer
esch
d'A-
més
r de

Jau-
car-
et, i
mbo-
atra-

e ce-
Ma-
a les
rega,
n en
1367,
loch-
va es
letra
t en-
r tots
haïen
la de
ual se
ab la
ra se
el dit

Portal de Sant Jordi

Prior ha dins la dita Vegueria e los singulars daquells per preuiment de penyores e en altra manera a contribuir e pagar en les dites obres dels dits murs e valls jatsia que no sien acostumats james de recullirse dins la dita vila ne de contribuir ab la dita Universitat en les dites coses ne en altres majorment com haien fortalees en les quals se poden ben defendre e son defeses tot temps. Per que suplicat a nos que sobre aço deguessem proueir de justícia dehim uos et expressament uos manam fortment et destreta que si los dits homens no son acostumats de recullir-se en la dita Vila en temps de guerra o de perill ne han acostumat de contribuir en semblants coses ab la dita Universitat majorment com haien fortalees on se poden defendre ab lurs bens los dits homens ne algun daquells no forcets ne forçar façats a contribuir ne pagar en les dites obres. E no resmenys restituiscats o restituir façats encontinent totes e sengles penyores que haiats fetes leuar per la dita raho als homens damunt dits o a algu de aquells provisio alguna sobre les coses damunt dites a la dita Universitat de Muntblanch per nos otorgada no contrastant”.

Poc després, el Prior dels Hospitalers de l'Orde de Sant Joan formulà queixes al Veguer de Montblanch, perquè forçava als veïns de Barbarà, Pira, Vallvert, Biure, Ollés, i Montbrió, a contribuir a les obres de murs i valls, per quant

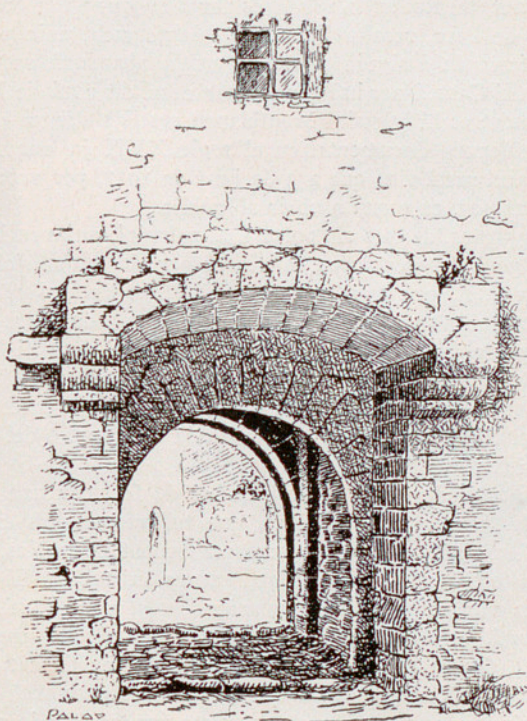
Torre dels Cinc Cantons

aquests llocs eren ja fortificats i no tenien necessitat de refugiar-se a Montblanch.

El Rei obligà al Veguer a retornar les penyores que dits veïns tenien depositades i se'ls eximí de treballar en les obres. Aquestes continuaven en 1369 i sembla no quedaren llestes fins a 1372.

Aquest clos murat tenia uns 2000 metres d'extensió, i estava bastit de pedra, tàpia, i argamassa. S'alçava a 6 metres, i fins al camí de ronda, conservava un gruix de 1'20 metres, i o'40 fins els marlets. A distàncies equidistants destacaven 34 torres, totes quadrades i enmarletades, excep-

tuant una de cinc cares dita dels *cinc cantons*. Tenen uns 16 metres d'alçada, i solament tres cares, amb dos pisos, exceptuada la del Portal de Bové, que en té quatre, amb habitacions i escales de pedra, mentres que les altres tenien es-

Portal de Sant Jordi (part de dins)

cales movibles de fusta o corriola, per pujar d'un trespol a l'altre. El pas de ronda les atravessava mitjansant dues portes. Només hi hagué 4 Portals, ocupant els punts cardinals de la vila. Venint de Barcelona, el Portal del mateix nom, després de la *Font de la Vila* i de *Bové*. Al cantó oposat, i per anar al camp, el de *Sant Jordi*. Per la banda de Reus, el

Portal de *Sant Francesc*, i a la banda de Lleida el de *Sant Antoni*. Aquests dos foren enderrocats en 1863. El de *Bové* i *Sant Jordi* estan encara en molt bon estat.

El Portal del *Castlà* impròpiament dit ara de *Barcelona*, s'obrí per ús particular del *Castlà*. Aquest era el representant del Rei en la vila, i és per això que en la dovella central de l'arc, resalta l'escut de Montblanch, únic portal que ostenta la insígnia reial. El *castlà* abandonà sa residència del *Castell* per habitar el gran casal dit avui de *Monfar*, i mentres hi hagué a Montblanch *castlà* s'utilitzà el seu Portal. Segons documents, en el segle XVII ja estava tapiat, i així restà fins que a 3 de juny de 1917, per acord de l'Ajuntament, es tornà a obrir al públic.

Les portes, de tots els portals, al principi, pujaven i baixaven, però després foren canviades per altres que s'obrien i tancaven. El que avui anomenem *Portalet de la Serra*, no era altre cosa que un esportell amb reixes de ferro, per donar pas al Riuot; i al costat del Portal de *Bové* hi havia altre portell igual, avui completament desaparegut. Actualment aquests dos llocs, donen pas lliure. Dues bretxes més es feren en la muralla: el Portal de la *Tresona*, o del *Dis-sabte*; i el *Foradot* en la rasa del *Plà*.

El Portal de *Bové*, tantost acabat de fer, ocupava l'extrem del carrer de Barcelona, que tal vegada era el que avui diem de Sant Josep, per ésser ocupat de nobles, com així ho testifiquen els casals que encara existeixen. El *castlà* de la vila mogut per influències locals, volia inutilitzar dit Portal, però el Rei s'hi oposà, escrivint a 7 de setembre de 1374, des de Barcelona: "Al feel nostre en Galceran de Villafrancha donzell capità de la vila de Muntblanch salut et gracia. Entes havem que vos volets fer tancar lo portal de la dita vila, lo qual es en lo carrer apellat de Barchinona. E que aço fets a instancia dalguns qui en aço se mouen mes per voluntat que per rao. E com lo dit portal sia dels principals de la dita Vila on ja ha portes et tot son acabament per ço us deim et manam expresament et sots pena de la ira et indignació nostra que los habitants del dit carrer assegurant que en temps de necessitat ells tencaran lo dit Portal ab pedra de morter aquell no lexets tancar ans si es tancat fets lo obrir feta la seguretat dessus dita",

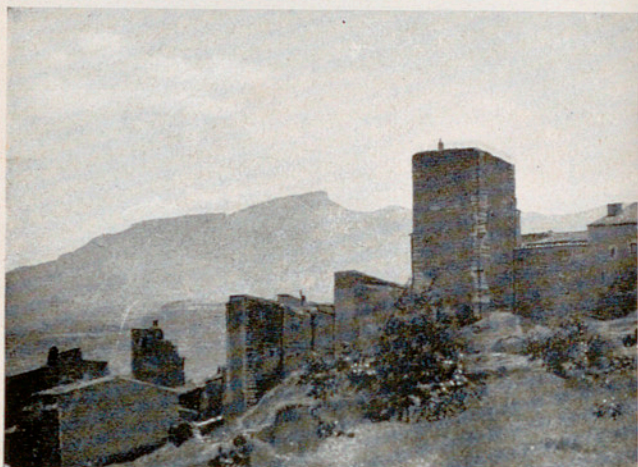
Durant el segle XIV i primera meitat del XV, el clos estigué molt ben conservat, i donà a la vila un caràcter de plaça forta, i un lloc estratègic dels més estimats de Cata-

Portalet de la Serra, avui enderrocat

lunya. Els murs de part de fora eren rodejat de valls o fossos, menys el Baluart de Santa Anna des del Portal de Sant Antoni fins a Sant Marçal. Durant les guerres de Joan II, les fortificacions quedaren mal parades; i a principis del

segle XVII considerant-les de poca utilitat, l'Ajuntament arrendà les pastures dels valls. No obstant, en 1670 es pensà en refer-les. En un document que el difunt amic en Ramon Cantó vegé a Santa Maria, es diu que en 20 de novembre de 1670, Mossèn Gualda, féu avinent al Bisbe de Barcelona que els Cònsols de Montblanch pretenien que la

El Baluard

Comunitat de Preveres ajudessin per torn a la reedificació de les muralles. El Bisbe aconsellà que es desentenguessin de tot, i que en últim cas els Cònsols parlessin amb ell.

En un document de 11 de maig de 1618, consta que alguns veïns s'apoderaren de les torres i fossos de la muralla. Però la Universitat (Ajuntament) s'oposà, i veient una nova font d'ingressos, en gener de 1744, alegant que la Torre del Portal de Bové amenaçava ruïna, la cediren per 12 lliures barceloneses, al desener Francesc Sabater, amb condició de reedificar-la. L'Alcalde Major i Regidors vitalicis de 1740 a 1754, feren donació als procuradors de la Confraria de la Sang, d'un tros de terra i una torre, prop del Portal de Sant Antoni. En altra document consta que els Regidors, en 8 d'octubre de 1760, "concediren en enfiteusis,

als consorts Andreu i Teresa Albareda la torre del costat del Portal del Castlà, que avui està tancat, entre l'Hort del Castlà, la punta d'aquest, i la punta del tros de Sant Miquel". A Francesc Bordell, la torre davant l'Hort de Sant Francesc i prop del Portal de Sant Jordi, darrera l'oficina d'Antoni Molner, apotecari. "Per allí passa un rech que va al Hort del noble senyor D. Josep de Castellví i de Ferràn". Altra torre anant del Portal de Sant Francesc al del Carlà, i altres".

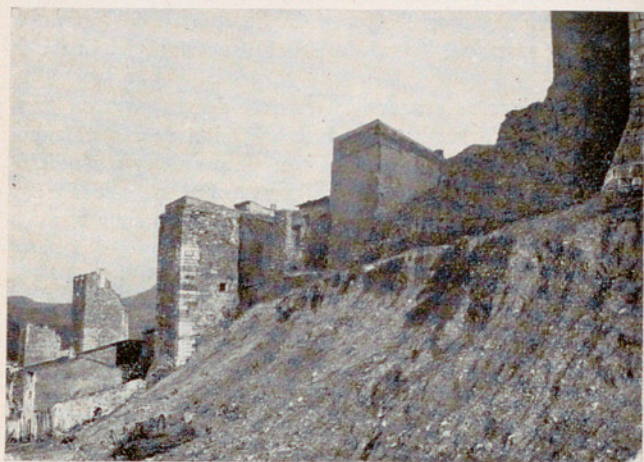
Els Regidors es reservaven el dret de senyoria en tots sentits, pagant l'arrendatari, a la Universitat de Montblanch per la festa de Tots Sants, un sou de cens, amb condició de conservar i millorar les dites torres. Encara cediren els Regidors, en 14 de gener de 1781, a Pau Folch, una torre i deu pams de terra al costat i part davant del pou del gel antic... que afronta "al camí que puja del *Joc de la pilota*, i va als *Corrals de la Vila*".

Finalment, en 30 de setembre de 1817, l'Ajuntament concedí en enfiteusis a Josep Gaya "tot aquell pati de terra pera edificar, junt ab aquella torre contigua al mateix pati, que compren desde la muralla, fins a la punta del corral nomenat de la Vila".

Durant les guerres carlistes es féu us de les muralles, tapiant les portes. Malgrat això, en 11 de novembre de 1835 entrà a la vila l'expedició navarra, comanada pel general Guerlé, i en març de 1837, el Llarch de Copons, esbotzà el clos prop del Portal de Sant Jordi, i també entrà amb sos partidaris.

Avui encara es pot recórrer tota la muralla, per fora i per dins. En alguns llocs es veuen fragments de murs amb el pas de ronda i els marlets. De les 34 torres, solament en resten 16, de les quals, 7 són escapçades. El poble explica aquest escapçament amb la següent tradició: A força de plets amb el Monestir de Poblet, Montblanch logrà un privilegi, que permetia a cada veí transportar una càrrega de llenya del bosc dels frares, sota condició que al passar per davant del frare guardià, havia de deixar el tronc més gros. Un montblanquí malhumorat, llençà el primer tronc que li vingué a mà; el frare el reptà per no haver obrat de consuetud i es disputaren amb tanta fúria, que el de

Montblanch el matà d'un cop de destralt. Poblet acudí en queixa al Rei, i com que el cenobi gosava de tanta consideració en la cort dels nostres monarques, es fallà sentència contra Montblanch. Per castigar l'orgull de la vila, foren escapçades una per altre les torres que guarnien la muralla,

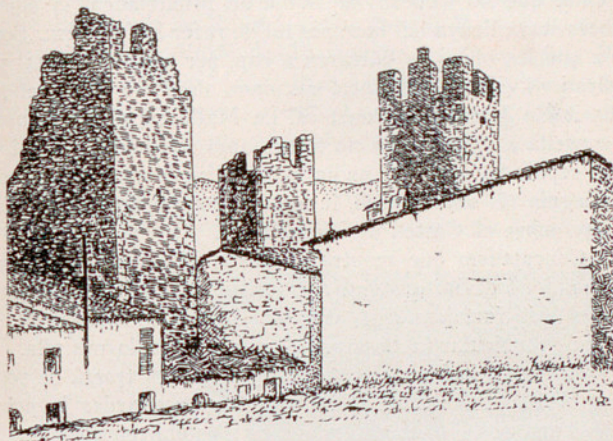
Torres del Baluard

humillant així a la vila el poderós Monestir, el qual tenia a jou tota la Comarca.

Per dins la vila, dona bo de recórrer el clos murat. La tranquil·litat i quietud que hi regna, transporta a la vellúria. Sobretot de Sant Francesc a Sant Marçal pel Portal de Sant Jordi, on la soletat més absoluta corpren. Tant de dia com de nit, no s'hi veu una ànima: I pensar, que quan escrivim això, l'Ajuntament tracta d'obrir bretxa davant els Escorxadors. Si aquesta barbaritat s'arriba a portar a cap, desapareixerà per sempre l'encís de la vila per aquell costat. El tragí dels carros, el soroll de les petjades, i els renecs d'algun pagès, esborraran la tranquil·litat que ara s'hi disfruta.

El Portal de Bové, com ja hem dit, és l'únic de quatre cares amb dos pisos i escalinata interior de pedra. El pri-

mer pis té finestral a la part de darrera, i el segon un matacà a la part de davant. Es suposa que s'hi reunia el Consell de prohoms de la vila. En 1921 fou restaurat i en 12 de febrer de 1922, els seus propietaris, J. Maria Rende i consort, el cediren galantment a la Mancomunitat de Catalunya, per la qual cosa estengué escriptura davant del llavors President J. Puig i Cadafalch el senyor Francesc Molina.

Torres de la muralla de Sant Jordi

El Portal de Sant Jordi, resta també molt ben conservat i constitueix una bona mostra d'arquitectura militar catalana medieval.

El Portalet de la Serra fou enderrocat precipitadament en 20 de febrer de 1931, malgrat les protestes dels que som amics de l'art vell. Persones de cultura de la vila, amb el pretext d'embellir la rampa que mena al Santuari de la Serra, han desfigurat l'aspecte típic d'aquell troç de muralla i que tant plaia als ulls del visitant.

CASTELL.—Al lliurar-se les Cartes de població que se guiren a la reconquesta, es situaven els edificis a les fal·des d'un toçal surmontat per el consabut Castell. Naturalment, a Montblanch amb les primeres cases es bastiren l'església de

Santa Maria, amb el cementiri i el castell. No tenim idea de la seva configuració, i encara que en documents antics es parla de dos castells, suposem es refereixen a dues torres o guaites amb murs propis. En 1176 el castell figura en documents. Ja hem vist més amunt que en 1258 el Rei féu tapiar la porta del castell, privant d'usar-la a Ramon de Cardona. En 1302 estava en ruïnes. El Rei ordenà a l'Abat de Poblet que no s'oposés al Batlle de Montblanch, si aquest necessitava llenya del bosc per tal de refer la fortalesa. Sembla que les obres es portaren a cap, per quan en 1344, per qüestions entre Constança, germana de Pere IV, i el seu marit En Jaume, destronat rei de Mallorca, el *Ceremoniós* aconsellà a sa germana no tornés amb son marit, de qui vivia separada, car sols podia esperar misèries i disgustos, i si seguia els seus consell, li donaria 3000 lliures de renda a l'any sobre el Castell de Montblanch.

Conceptuem que mentre es bastia el segon clos murat, s'abandonà definitivament el castell, i son capità residí en el gran casafortalesa dita avui de *Monfà*, disposant per el seu ús particular la obertura d'un portal en la muralla.

En 1470, ja hem vist més amunt, que es tractà de rodejar el Pla d'una muralla i fossa, per resguardar la població d'una possible escomesa, i fins s'establiren els plànols i les condicions, però les obres no es dugueren a terme.

Les ruïnes del castell subsistiren durant el segle XVI, ja que molts documents el citen. En la venda d'una casa, en 1543, es fa constar que era en la Plaçeta dels Canters "afrontatur ex una cum via publica qua itur al castell, ex alia cum alio vico".

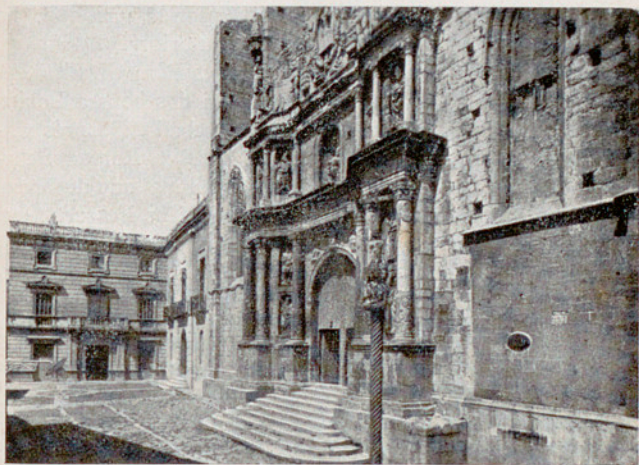
En 1567, el Dr. Geroni Picayre confessa fer censal al Convent de Sant Francesc per "quoddam corrale in partita dicta lo Castell affrontatur ex una cum vico de la Regina ex alia cum camino del Castell". En 1639, un corral de bestiar i pallissa afronta a migdia amb el riu Regina, i al nord amb el camí del Castell, que va a la Serra. En 1715, un corral afronta el nord amb el camí que ve al Portalet de la Serra.

Suposem que les pedres del Castell foren aprofitades, en les obres de l'església major, i també en la construcció de casals. De la fortalesa no queda rastre de cap fonament. En el lloc més enlairat sols es veu un esgraonat de pedra.

Recomanem al excursionista no deixi d'enfil·lar-se dalt del Plà. Des d'allí disfrutará d'un bell panorama de tota la Conca, i a son entorn veurà desplegar-se a vol d'ocell el bigarrat conjunt dels edificis de la vila.

Els castlans dels qual tenim esment son: Pere Berenguer de Vilafranca, 1162; Guerau de Jorba, 1174 a 1187; Ramon Folch, Vescomite de Cardona, i Guillem de Cardona, 1226 a 1259; Berenguer de Rovira, 1240; Ramon Cardona, 1264; altre Berenguer de Rovira, 1315; Ramon Berenguer de Vilafranca, 1322; Enric de Trastamara, 1356 a 1360; Pere Lluís de Vilafranca, 1462; Joan de Vilafranca, 1580 a 1601; Francesc de Vilafranca, 1602; Carles Caldés i Vilafranca, 1632. Sembla que aquest fou el darrer.

SANTA MARIA. — De la primitiva, bastida de 1162 a 1164, no en sabem res. És de suposar que seria d'estil romà-

Església de Santa Maria

nic, petita, i d'una sola nau. El cementiri, que ocupava l'espai del que és avui casa Josa, s'arrecerava a l'absís. La portada mirava a ponent, i el camí que hi menava era part del que avui en diem carrer de Solans. En el segle XVI encara

existien rastres, i és opinió general que ocupava el lloc on avui es redressa la creu de pedra, quasi al davant de la portada actual.

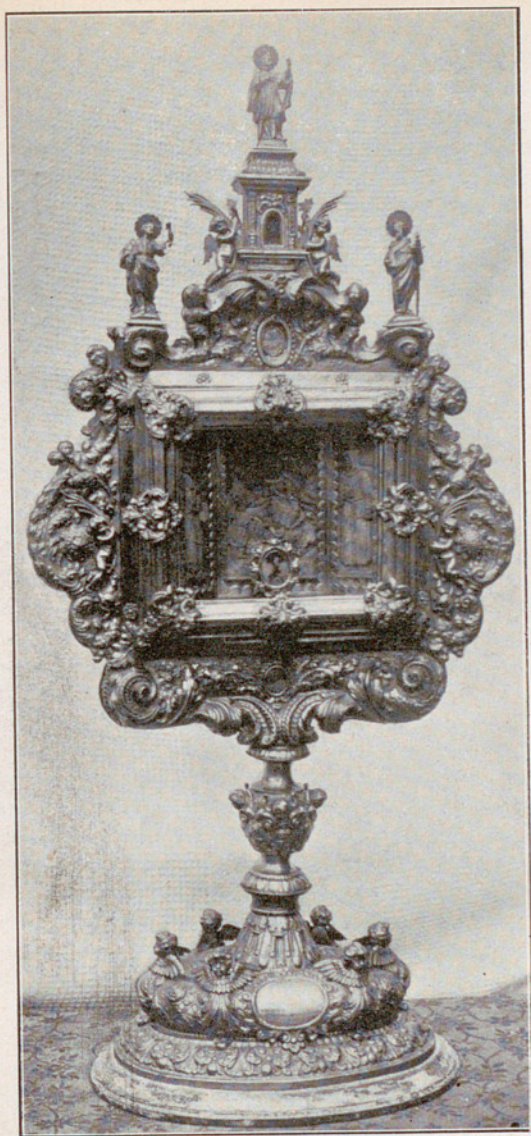
Al cap de cent anys de celebrar els Oficis Divins a Santa Maria, Montblanch havia crescut; la seva prosperitat era evident; calia una església de gran cabuda. Per a enderrocar la primitiva, era menester celebrar missa en altra església. Aleshores es bastí Sant Miquel.

Mentrestant, es posaven els fonaments del temple actual de Santa Maria, amb el propòsit de fer-lo un dels més bells i de més abast de Catalunya. De l'arquitecte que féu el projecte no en sabem res. Eduard Toda diu en la seva *Guia d'Espanya*, que fou començada sota plànol i direcció de Rodald Fonyol en 1352, però els paraments de l'absis proclamen més antiguetat. Nosaltres suposem que s'hi treballà de 1262 a 1420.

Les obres es devien portar a cap començant per l'absis, i a despeses dels Reis d'Aragó, i nobles de la vila. Així ho fan suposar els escuts dels paraments interiors.

En 1397 trobem que dirigien les obres Pere Giroll, i Pere Perull, els quals vengueren un carro i dos bous a Poblet, senyal de què s'anaven abandonant els treballs. Després vengueren les calamitats de les guerres. El Rvt. Ramon Sabaté ha dit en el periòdic *La Cruz* de Tarragona, que durant el temps que predicà a Montblanch, Sant Vicens Ferrer, 1412, els arquitectes alemanys Ping, d'Ulm, pare i fill, treballaven a Santa Maria, sota el govern de Simon Salvador, Rector, i després Bisbe de Barcelona. Els cabals ja escassejaven. A l'última secció de la nau ja no hi ha escuts, i tot esperant endebades nova ajuda, els devots montblanquins tapiaren la nau i deixaren dues seccions o trams per a bastir, confiant en una millor ocasió, ocasió que malgrat les cinc centúries transcorregudes encara no s'ha presentat. ; És de doldre que no hagi nascut un montblanquí millonari, capaç de costejar l'acabament del gran i esbelt temple de Santa Maria! ; No en va l'Arquebisbe Echenove el calificà de *Catedral de la Muntanya*!

El Rei Pere el Ceremoniós, en juny de 1346, i des de València, es dirigí al Papa Clement, suplicant per a l'Església de Santa Maria de Montblanch l'aprobació pontificia, i

Custòdia de Sant Francesc

una vegada obtinguda, es redactaren els Capítols i Ordinacions per el règim de la Comunitat. Aquesta havia d'ésser composta d'un Prior o Rector i dotze preveres, dos dels quals Vicaris, amb les mateixes atribucions que el Rector; cas que aquest caigués malalt o fos fora de la vila. Cada prevere cobrava 300 sous barcelonesos per manutenció, i 200 per vestir-se. S'establí el Deganat, amb cúria pròpia i amb la mateixa autoritat eclesiàstica que la de Tarragona. El Degà podia ésser qualsevol dels dotze preveres. També es fixaren les atribucions del Sagristà.

Constaven com a sufregànies de Montblanch, les esglésies de Blancafort, Lilla, i Rojals, amb un Rector perpetu, nomenat pel Prior. Es disposaren els Ritus per les Festivitats de l'any, i es parlà de l'altar major dedicat a Santa Maria i del presbiteri. Això ens fa pensar que el primitiu altar gòtic, tal vegada, era presidit per la gran imatge de la Verge, que es conserva en el Chor, i que figurà en la darrera Exposició de Barcelona.

És de creure que des de 1346 es celebraren els Oficis Divins en la nau gòtica de Santa Maria. No tenim notícia de la seva primera consagració. En la Sagristia es guarda la que suposem segona consagració, verificada en 10 de juliol de 1528, per el Bisbe de Constança.

Alguns diuen, però nosaltres no en tenim proves, que la porta lateral primitiva, que era del més pur estil gòtic, fou costejada per el Rei Martí. Si fos cert, resultaria que a les primeries del segle XV es treballava en l'acabament de l'obra. Malgrat això els Oficis Divins no es suprimiren, per quan existeixen documents, provant que en 1404 Arnau Gaçull fundà un Benifet sota invocació de la Puríssima Concepció, i que de 1428 a 1430 s'hi oïen misses.

Com ja hem dit, l'obra de Santa Maria començà en l'abís, on es situà en la part inferior la Sagristia, i al damunt de la mateixa, la *Schola Cantorum*, que rebia llum per un bell ressetó. A un costat es deixà una escala de cargol, per un campanar, que no tingué efecte. El conjunt de l'obra exterior és imponent. Situada en el lloc més enlairat de la població, i arrecerada en el Plà, mostra els colrats paraments que acusen les capelles laterals i la nau. Damunt del primer cos, una sèrie de contraforts refermen la nau. Cada contra-

fort mostra el corresponent pinacle destrament esculpit. Entre mig perforen els murs uns severs finestrals bipartits, amb delicats trepats enquadrats per filets i pestanyes. Un improvisat cloquer damunt l'absis, i l'obra de la capella del Santíssim Sagrament, enlletgeixen la part exterior. En el primer, hi ha el Seny gros, fos per Adjutori Mestres, de Calaf, en 1793.

L'única porta que dona accés al temple, és lateral. Era del més pur estil gòtic i d'una bellesa extraordinària. En el Memorial que la vila dirigí a la Reina vers 1653 queixant-se de la destrucció per les tropes espanyoles en 1652, diu: "aviendo derribado la parte de su mayor arquitectura, por ser la de dicho templo, después de las Catedrales, la de mayor primor, y grandeza entre todas las del Principado". En efecte, adossades als contraforts de damunt de la portada, destaquen dues estatuetses soplujades per gentils dosserets de talla gòtica.

La destrucció d'aquesta part de l'església, suspengué els Divins Oficis, els quals es celebraren en una Capella petita. Els diumenges no hi cabia la gent, i això féu que el Municipi, ajudat per la vila, es decidís a refer l'obra caiguda, i bastir l'actual frontís, pregant a la Reina que mentre durin els treballs, suprimeixi els allotjaments, i els tributs de guerra, que pesen sobre la vila. En el timpan de la porta, en els florons i entre els dos àngels, figura la data de 1668: és, doncs, de suposar que les obres duraren de 1653 a 1667. Les portes de fusta ostenten l'any 1684, i per Nadal de 1685 ja s'hi cantava Missa.

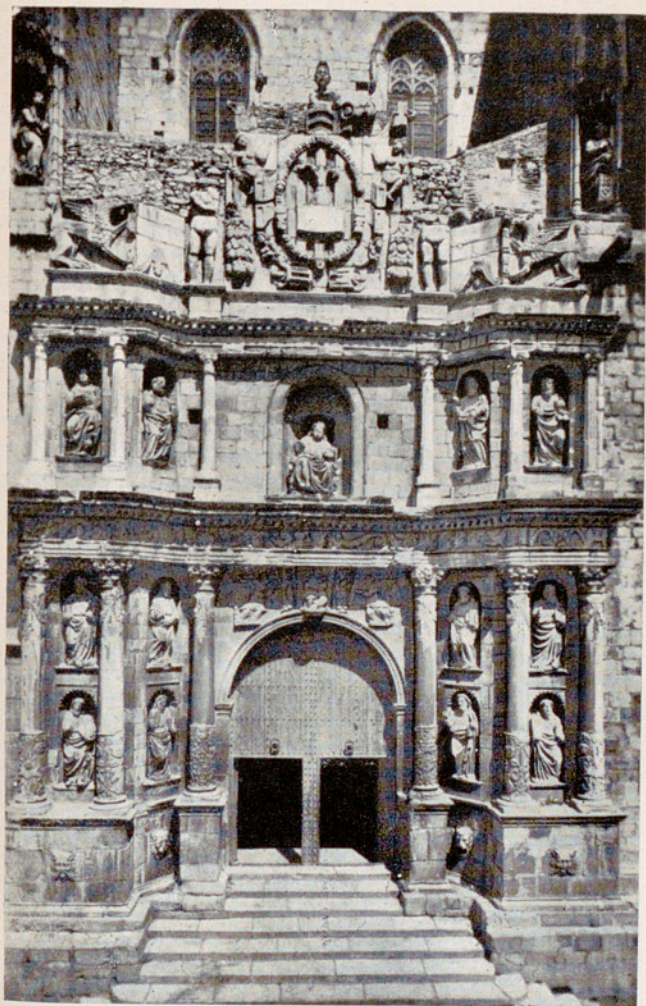
La portada és de pedra policromada, i consta de tres cossos. L'inferior té l'entrada semicircular, orlada per una cenefa en el mig punt. Sobressurten del timpan, la imatge de la Verge, amb el Nen als braços, entre dos escuts de la vila, i dos àngels en actitud de pregària. Donen accés a la porta deu graons, i la flanquejen tres columnes per banda, de les quals dues són empotrades i les quatre restants pronunciadament ressortides. El tot descansa sobre un pedestal que s'aixeca 3'50 metres de terra. Campejen en les respectives cares de dits pedestals, quatre cariàtides treballades amb pulcritud. En cada intercolumni s'hi vuidaren dos nínxols apertxinats, els quals soplugen les estàtues dels

En-
tits,
Un
del
n el
, de

Era
n el
ant-
diu:
por
ma-
En
cada,
erets

é els
etita.
Mu-
uda,
du-
s de
, en
668:
667.
1685

tres
una
atge
de la
a la
anda,
cants
pe-
n les
reba-
aren
dels

Façana de l'Església de Santa Maria

dotze apòstols. Les sis columnes són corínties i policromades. El primer terç inferior del fust, està ricament exornat, de relleus, que representen àngels sostenint guirnaldes: el segon és llis, i el tercer, ostenta igualment testes d'àngel, que amb la boca sostenen penjolls. Els capitells són rics en volutes, i s'ajusten perfectament a les regles del seu estil. Damunt dels mateixos carrega un feixuc entaulament, amb cornises molt pronunciades; i en el seu plafó hi campejen plaques i arabescs amb ròtuls difícils de desxifrar a simple vista.

El segon cos o secció, s'acusa com l'inferior, però és més baix. Les columnes són més esquifides, amb els fusts estriats, i amb els capitells d'ordre compost. En els intercolumnis solament s'hi obra un nínxol, igual als inferiors, i sopluien els quatre apòstols restants. Al bell mig, surmontant la portada, s'hi refundeix un nínxol de més abast que els altres, apetxinat també, i sopluija la interessant figura del Pare Etern. Un altre entaulament corre per damunt les columnes, exornat amb grifs o daus, igual que el seu parió, pràctica molt genèrica en construccions de l'època.

La tercera secció, o acabament del frontis, és un desordre, i no guarda relació amb les regles arquitectòniques dels dos cossos descrits. Al mig resalta l'escut de la vila, amb una orla. A cada costat un aligot, i al damunt un bust amb casc. A cada costat, resurt una figura atlètica, ambdues sense cap. Per allí campejen, sense ordre de cap mena, volutes i diversa exornació. Sembla acabat amb precipitació i aprofitant elements d'altre monument. El poble diu que provenen del pont vell.

A la part oposada existia una altra porta, avui tapiada. S'hi pujava mitjançant graons de pedra; i és de mig punt. Correspon al lloc on hi ha actualment l'altar de Nostra Dona de Lourdes, i en el ferm mur de lo que havia d'ésser enlairat campanar.

Observant els murs exteriors, munió de bolsos ostenten signes lapidaris, semblants als de Taragona i Poblet. Són les marques dels obrers que els tallaren, a fi de puntuallitzar el treball de l'un i de l'altre, i tocar la paga corresponent.

Després de donar un cop d'ull a la creu de pedra que es redressa al costat de l'entrada, sobre un esgraonat pedestal

Mare de Déu del Chor

de columna en espiral, i adornat xapitell; obra, segons sembla, del segle XVI i de remarcar el paviment de la plaça pavimentat de codols que ornamentalment combinats presenten l'escut del a vila i la data de 1786, entrem a l'interior. Consta d'una sola nau, amb capelles laterals. Mesura 18'40 metres d'amplada, i la seva elevació atrevida és comparable amb Santa Maria del Pi de Barcelona. Dels murs, ressurten tres matxons per banda, damunt dels quals carreguen els tres arcs formers, i altres dos encreuats, units per mitjà de claus ben treballades. De l'absis ressurten altres sis matxons més primis, dels quals arrenquen altres tants en aresta, que vénen a concentrar-se en una sola clau, tot formant un tabernacle dels més bells que pugui crear l'art ojival. Catorze finestrals taladren els murs, onze dels quals donen llum a les capelles. Durant les guerres, es tapiaren i malmeteren, però de mica en mica es van restaurant. Durant l'estiu de 1930, i a despeses dels montblanquins, es referen el de les piles baptismals, i un de l'absis. ¡Llàstima d'usar el ciment armat en lloc de la pedra!

Els capitells dels matxons de l'absis, representen: el primer de la dreta, mirant a orient, la Creació del món. El segon, la temptació d'Adam i Eva per la serp; el tercer, la reconvenció de Déu a Adam i Eva. Al mig d'aquest s'hi llegeix: "Domine audivi voce: Adam, Adam, ubi est". El quart, l'Angel amb una espasa flamejant treu els nostres primers pares del Paradís. Cinquè, dos compartiments: Esquerra, Abel oferint l'anyell a Déu damunt l'Ara. Dreta, Caí matant a Abel. Sisè, dos compartiments; esquerra, quatre figures, guiades per un colom envers la dreta, on s'hi veu l'Arca de Noè. En els dos de més magnitut, banda i banda de la gran arcada central, que obra l'absis, l'escut de la vila amb dos àngels. En la clau de damunt la porta, s'hi veu esculpit Sant Cristòfol, i en la de l'absis, la Santíssima Trinitat, entre columnetes, i dos àngels polsant la lira.

El Chor és obra barroca, i recolzat en el mur que tanca la nau. A dins hi ha la imatge dita Mare de Déu del Chor, de bella estructura gòtica, i un Sant Crist esculpit per Ramon Belart.

L'altar major, de grans proporcions, és d'estil barroc. Per a fermar-lo no es reparà en maltractar l'obra ojival

dels murs. Representa grans despeses. S'hi veuen molts ornaments caragolats, Jesús sopant amb els Apòstols, l'Ascensió, els Evangelistes, etc. Fou restaurat en 1861. El poble l'aprecia per sa grandesa i elements daurats i executats amb fantasia, però nosaltres preferiríem veure allí una ara amb la Mare de Déu del Chor, i un frontal esculpturat, tal com devia estar en el segle XIV.

Onze capelles rodejen la nau. En la primera de la part de l'Epístola, dita de les *Fonts*, s'hi veuen tres quadros a l'oli, al semblar del segle XVII, representen, *Jesucrist batejat per Sant Joan*, *La presentació al Temple*, i *L'adoració dels Reis*. En l'altar arrecerat entre dita capella i el Chor és de veure un Crist de forma natural, provinent del Con-

Frontal de Sant Bernat i Sant Bernabé

vent de Sant Francesc, treballat probablement en el segle XV. Segueix la porta d'ingrés, que ocupa l'espai de dues capelles. Consisteix en un arc rebaixat amb matxons i baquetons en feix. Damunt hi ha l'orgue, d'estil barroc, amb portes més antigues, les quals ostenten pintures a l'oli molt estimades. Després trobem la capella de Sant Joan amb altar barroc. En el mur hi ha empotrat un baix relleu de pedra, espècie de frontal, i d'estil gòtic, molt ben treballat.

Mesura 3'12 metres d'amplada per 2 d'alçària. Es suposa fou el primitiu retaule d'aquesta capella, costejat per la noble família Alenyà, segons testifiquen els nombrosos escuts alats que allí campejen. Es divideix en nou compartiments, quatre d'iguals proporcions per banda, i el del mig molt més espaiós. Aquest, enquadra les imatges de Sant Bernat i Sant Bernabé, amb sos hàbits monacals. En els

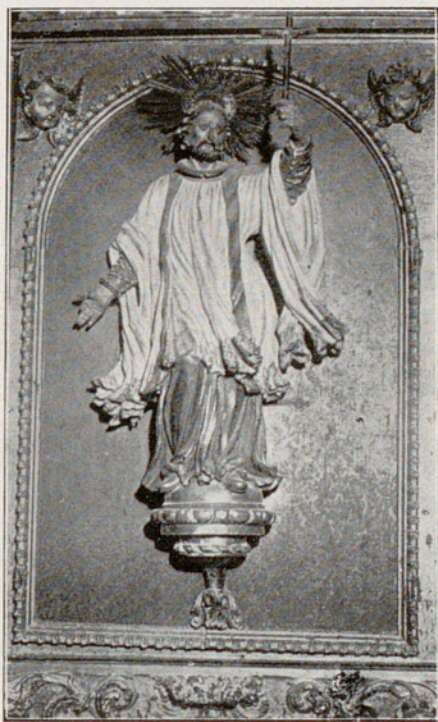

Sagrari de la Relíquia de Sant Francesc Xavier

altres compartiments s'hi representen passos de la vida d'ambdós sants. Per la part inferior corre una sèrie de lòbuls ocupats per testes de personatges sagrats. El conjunt ve flanquejat per uns pinacles, d'on resurten dos àngels i dos escuts per banda. És un bon exemplar d'estil gòtic, digne de conservar-se, i mereixedor del respecte de tothom.

La capella que segueix no presenta interès, i la següent, dedicada antigament a l'Esperit Sant, tingué l'honor en el

segle XIV de soplujar tres Benifets, refosos avui en un sota el Patronat del Marquès de Palmerola, com hereu dels Llorach, Barons de Solivella. Sabem que en el segle XVII el retaule de l'Esperit Sant, o de *Pasqua Granada*, com deia el

Imatge de Sant Francesc Xavier

poble, era en mal estat. Aleshores el Plebà Francesc Murtra i Magrinyà, treballà per l'erecció de l'actual retaule a Sant Francesc Xavier, del bon temps del barroc, amb pintures representant episodis de la vida del dit Sant. Al mig i en relleu, la mort i alegoria del mateix. Porta la data de 1686. Fou costejat per Simó Vinyes, veí de Lleida i de Mont-

blanch. El retaule empotrat és de 17 de setembre de 1713. El nínxol que tanca la relíquia del Sant, és obra de l'escultor de Valls, Antoni Veciana, el qual cobrà 180 lliures, més 12 lliures per a esculpir la imatge a tot relleu a la porta del nínxol, el 29 d'octubre de 1712. El daurador Pau Morales, cobrà en 7 de setembre de 1713, 16 lliures, 16 sous, i el cerraller Pau Bover de Valls, en 22 de maig de 1713, 3 lliures, 6 sous, per dos panys i altres ferros per aquest sagrari. El reliquiari, guardat en l'Arxiu, és de bon gust barroc, rematat per les imatges de Sant Pere, Sant Pau, i Sant Francesc Xavier; i al darrera, Sant Miquel, Santa Eulàlia, i Santa Tecla, tots a mig relleu. La joia, de plata i or, es terminà en 1712, i fou costejada per el Plebà montblanquí, Micer Francesc Murtra. Tot fou obrat per l'argenter de Barcelona Antoni Mateu, i les despeses pujaren a 769 lliures, 3 sous, i 2 diners. En 1710, Mossèn Murtra, ordenà la construcció del Reliquiari, i morint en 1711, manifestà desitjos de què Sant Francesc Xavier fos Patró de la vila.

En els murs de la pròpia capella, hi ha empotrats uns grossos medallons barrocs, amb escenes de la vida del Sant, obra de Ramon Belart. En el marc de l'un s'hi llegeix: *D. Francisco de Foraster y de Montaner*, i en el de l'altre 1805. Aquest generós patrici era de la Comunitat de la vila.

Seguint la visita a les Capelles, la del costat no té utilitat. L'absis està ocupat per la Sagristia, amb dues portes de bella traça ojival. La primera amb sos batants de fusta treballats i de l'època, és digne d'estudi. La segona pertany a un armari on s'hi guardaven antigament els tressors del culte. Els ornaments de pedra formen joc amb l'altra porta, però els batans antics foren canviats per unes fustes de mal gust.

Dins la Sagristia, podrà veure el curiós: la custòdia, d'estil gòtic florit, i de plata daurada; les següents creus, totes de plata: la de la Confraria de Sant Eloi, i de Sant Francesc, obrada al semblar en el segle XVI; de la Confraria de la Llum, en què s'hi llegeix: *Fonch feta en lo any 1620*; altra que diu: *Creu de la confraria de Sant Francesc y Sant Antoni de la vila de Montblanch, feta lo any 1733*. Ademés, tres calzes, que semblen del segle XVII, un Reliquiari

Retaule de Saint Francisc Xavier